گوڤارا زانكويا دهوك، پەربەندا:21، ژمارە:2، (زانستێن مروڤايەتى وكومەلناسى)، بپ 125-153، 2018
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.21.2.7

دياردا وەرگرتنا پەيڤێن بيانى د رومانا كورديدا رومانێن (دەراڤێ تەنگ، وارێ رۆندكا، مرۆڤێ بەلەچەك)وەكو نموونە

ڤەكۆلينەكا هەڤپشك

دلدار ابراهيم احمد و ارا على احمد و حمديه حسن محمد
پشكا زمانێ كوردى، كوليژا زمانان، زانكويا دهۆك، هەرێما كوردستانێ–عێراق

((مێژوويا وەرگرتنا ڤەكولينێ: 31 تيرمەه، 2018، مێژوويا رەزامەنديا بەلاڤكرنێ: 10 چريا ئێكێ، 2018))

پوخته

زمان وەكو ئاميرەكى سەرەكى و بنەرەتى بۆ پەيوەنديكرنێ د ناڤبەرا مللەتاندا دهێتە هژمارتن و ژ ئەنجامێ ڤێ پەيوەنديكرنێ تێكهەلكرن و وەرگرتن د ناڤبەرا زمانانداا دروستدبيت و هەروەسا كاريگەرى و كارتێكرن د ناڤبەرا وانژيدا دروستدبيت، ئەڤجا چ ب رێكا وەرگرتنا پەيڤان، يان ب دانا پەيڤان بيت، چونكه هەر مللەتەك خودان چەندين بەرهەمێن ئەدەبينە، وەكى چيروك و رومان و هوزان ... هتد، ئەڤ وەرگرتنە دێ كارتێكرنێ ل سەر زمانێ هەمى جۆرێن ئەدەبێن وان مللەتان كەت، ئەڤجا رومان وەكو جۆرەك ژ جۆرێن ئەدەبى دكەڤيتە ل ژێر ڤێ شەپولێ، بێگومان ئەڤ چەندە دێ د ناڤدا رەنگڤەدەتەت، ئەڤەژى بۆ ئەگەرێ هندێ دزڤريت كو دبيت رومانڤێس زێدەتر ژ زمانەكى دزانيت، زێدەبارى كارتێكرنا ژينگەهى و ئاينى و هەڤسويا جيرانيا وان زامانان، يان وان مللەتان، ڤێجا چ ئەڤ كارتێكرنە يا ب مەرەم بيت، يان هەربخۆيى بيت، يان بۆ مەبەستەكا ديار هاتبيتە ئەنجامدان. د ئەڤان هەر سێ رومانێن مە ل سەر كاركرين، چەندين پەيڤێن زمانێن بيانى ژ لايێ نڤيسەرێن وانڤە هاتينە بكارهينان كو بووينە هۆكارێ دروستبوونا دياردا وەرگرتنا پەيڤێن بيانى.

پێـشەكى

ناڤونيشانێن ڤەكۆلينێ:

ئەڤ ڤەكۆلينە ب ناڤونيشانێن (دياردا وەرگرتنا پەيڤێن بيانى د رومانا كورديدا رومانێن (دەراڤێ تەنگ، وارێ رۆندكا،مرۆڤێ بەلەچەك)وەكو نموونە.

رێبازا ڤەكۆلينێ:

ئەڤ ڤەكۆلينە ل دويڤ رێبازا (وەسفى) هاتيە ئەنجامدان.

گرنگيا ڤەكۆلينێ:

گرنگيا ڤەكۆلينێ د وێ چەندێدايە كو ئەم دشێن بێژين، هەولەكە بۆ لێكنێزيكبوونا ڤەكۆلينێن ئەكاديميێن زمانى و ئەدەبى يێن هەڤپشك ل سەر هندەك جۆرێن ئەدەبى كو ژ لايێ زمانى و ئەدەبى

گوڤارا زانكويا دهوك، پەربەندا:21، ژمارە:2، (زانستێن مروڤايەتى وكومەلناسى)، بپ 125-153، 2018
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.21.2.7

بهێنە شرۆڤەكرن ژ هەردوو ئالییێن زمانی و تەكنیكا هونەری و بۆ بجهینانا ڤێ بابەتی ب تنێ مفا ژ سێ رومانان هاتیە وەرگرتن و وەكو نموونە هاتینە پراكتیزەكرن. دا پتر ئەڤ بابەتە روون و ئاشكرابیت، ئەگەرێ هەلبژارتنا ڤان هەر سێ رومانان ئەوە كو هەر رومانەك ل قۆناغەكا جودا ژ یا دیتر هاتیە نڤێسین.

ئارمانجا ڤەكۆلینێ:

ئارمانجا سەرەكی ژ ڤێ ڤەكۆلینێ ئەوە كو ئەڤ ڤەكۆلینە ببیتە دەرگەهەك بەرامبەر ڤەكۆلەرێن دیتر بۆ ئەنجامدانا ڤەكۆلینێن ئەكادیمی و هەڤپشك د ناڤبەرا زمان و ئەدەبیدا و دیسان ڤەكۆلەران ڤیایە وێ چەندێ دیاربكەن ئایە دەستپێكا نڤێسینا رومانا كوردی ل دەڤەرا بەهدینان كو ئەوژی ب رومانا (دەراڤێ تەنگ)ە ژ لایێ رومانڤیس (كریم جمیل بیانی) ل سالا (1988) هاتیە نڤێسین و دوماهیك رومان، ئەوژی رومانا (مرۆڤێ بەلەچەك)ە كو ژ لایێ رومانڤیس (فاضل عمر) ی ل سالا (2017) نڤێسیە و د ناڤبەرا ڤان هەردوو رومانانда، ڤەكۆلەران رومانا (وارێ رۆندكا) یا رومانڤێس (محمد سلیم سواری) وەرگرتیە، ئەوا ل سالا (2008) هاتیە نڤیسین، مەبەست ئەوە كو بهێتە دیاركرن ئایە كارتێكرنا زمانێن دەوروبەر و بیانی د ناڤ بەرهەمێن ڤان رومانڤێسان رەنگڤەدایە؟

چوارچووڤێ ڤەكۆلینێ:

ئەڤ ڤەكۆلینە ژبلی پێشەكی و ئەنجامان ژ دوو تەوەران پێكدهیت، تەوەرێ ئێكێ ب ناڤێ وەرگرتنا پەیڤان ژ زمانێن بیانی و ژڤان لایەنان هاتیە بەحسكرن (زراڤ، تێگەه، پێناسە، ئەگەر، جۆرێن وەرگرتنێ) .

تەوەرێ دووێ ب ناڤێ ئاڤاهیێ رومانێ ژ لایێ (دەربرینا زمانی، ڤەگێران (سالوخدان، دیالوگ، مەنەلوگ) ڤە هاتیە دیاركرن. هەژی ئاماژە پێدانێیە كو پراكتیزەكرنا بابەتێ هەر سێ رومانان د ناڤ هەردوو تەوەرێن ڤەكۆلینێدا هاتیە ئەنجامدان.

تەوەرێ ئێكێ/ وەرگرتنا پەیڤان ژ زمانێن بیانی

1- زاراڤێ وەرگرتنێ:

زاراڤێ وەرگرتنێ د زانستێ زمانی یێ بەراورد كاری و مێژوویدا دهێتە بكارهینان و ئەڤ زاراڤە ئاماژێ ددەتە وان فورمان یێن ژ زمانەكی، یان زارەكێ دی هاتینە وەرگرتن و ب (پەیڤێن وەرگرتی) دهێنە نیاسین، بەلێ ئەڤ وەرگرتنە ب شێوەیەكێ كێم د دەنگ و پێكهاتا رێزمانیێدا دهێنە دیتن (1).

زمانێ ئینگلیزی بۆ ڤێ دیاردێ زاراڤێ (Borrowing)، یان (Emprunt) یان (Innovatimn) بكاردهینیت و دبێژنە وان زاراڤێن ل سەر زمانێ خۆ زێدەكەن ب (Loan Words)(2). د زمانێ عەرەبیدا زاراڤێ (اقتراض)،

گوڤارا زانكويا دهوك، پەربەندا:21، ژمارە:2، (زانستێن مروڤایەتی وكومەلناسی)، بپ 125-153، 2018
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.21.2.7

(استعارة)، (ادخال)، (هجرة الكلمات) بكاردهێت.

د زمانێ كوردیژیدا زاراڤێ (خواستن)، (وەرگرتن)، (كوچبرنا پەیڤان) بكاردهێت.

بكارهێنانا زاراڤێ (وەرگرتنێ) بكارهینانەكا كلاسیكیە د ناڤ زانستێ زمانیدا كو ب (پەیڤێن كوچبەركری) دهێنە نیاسین، ئانكو ئەو پەیڤێن د ناڤبەرا زماناندا دهێنە ڤەگوهازتن و وەرگرتن، یان قەرزكرن و ئەڤ قەرزكرنە د بنەرەتدا ب واتایا وەرگرتنا پارەی دهێت كو پێدڤیە ئەو قەرە، یان قەرزە بهێتە زڤراندن، بەلێ ئەو زمانێن پەیڤان وەردگرن، ئەوان پەیڤان بۆ زمانێ رەسەن نازڤرینەڤە و ئەڤە د ئەدەبیاتاندا دبیتە دزی، چونكە بهایێ بەرامبەر وێ دزیێ ناهێتەدان[3]. ئانكو ب واتایەكا دی مەبەست ژ وەرگرتنێ، یان قەرزكرنێ ئەوە كو دەمێ تو پارەی دەیە كەسەكی دێ ل هیڤیا وی كەسی بی هەتا وی پارەی بزڤرینیتەڤە[4]. لەورا ب دیتنا مە باشترین زاراڤ بۆ ڤێ دیاردێ د زمانیدا زاراڤێ وەرگرتنە، چونكە پتر واتایا ڤێ دیاردێ د زمانیدا دگەهینیت، واتە پەیڤ ژ زمانەكێ دیتر دهێتە وەرگرتن و ناهێتە زاڤراندن و بێ بەرامبەرە، بەلێ پەیڤا (Borrowing) د زمانێ ئینگلیزیدا و پەیڤا (اقتراض) د زمانێ عەرەبیدا و دیسان پەیڤا (خواستن) د زمانێ كوردیدا واتایا دروست بۆ ڤێ دیاردێ ناگەهینیت، ئانكو بكارهینانا ڤان زاراڤان رامانا هندێ دەت كو دەمێ پەیڤ ژ زمانەكێ دهێتە وەرگرتن، پێدڤیە ئەو زمانێ پەیڤێ وەردگریت پەیڤێ بزڤرینیتە ڤە، یان بەرامبەر وێ پەیڤێ دان هەبیت.

2 - تێگەهێ وەرگرتنێ:

پەیوەندیا مللەتان و پێكڤە ژیانا وان ل گەل ئێك كارتێكرنێ ل زمانان دكەت و ئەڤە دبیتە ئەگەرێ هندێ كو پەیڤ ژ زمانەكی بچنە د ناڤ زمانەكێ دیتردا و قەبارێ وەرگرتنا پەیڤان ژ زمانەكی بۆ زمانەكێ دیتر، دێ ب شێوەیەكێ رێكەڤتی بیت، ئەڤەژی ل دویڤ وێ كارتێكرنا وی مللەتیە یێن ب وی زمانی دئاخڤن ل سەر وان مللەتێن دی ئەوێن د گەلدا دژین[5]. ئانكو ((لەبەر پێویستی كۆمەل ئەو وشانە هاتونەتە ناو زمان وشەی وەرگیراو لەو كاتەدا دروست دەبێت، كە وشەیەك لەبەر پێویستی و بەكار هێناییەوە دێتە زمانەوە، لەگەل زۆر دووبارە كردنەوەیدا دەبێ بە وشەیەكی دیار لە زماندا))[6].

وەرگرتن دیاردەیەكا زمانی یا هەڤپشكە كو چ زمان، یان دیالێكت، ئەگەر ئاخفتكەرێن خۆ هەبن و دیسان پەیوەندی ل گەل ئاخفتنكەرێن زمان و دیالێكتێن دیژی هەبن، بێ وەرگرتن نابن و مێژوویا ڤەكۆلینێ ل سەر زمانان ڤێ چەندێ دیاردكەت كو چ زمان بێ وەرگرتن نینن.[7]

بێگومان ئەو باردوخێن د ژیانا مللەتاندا ریددەن، دبنە ئەگەرێ پەیوەندیا زمانی و هاتنا پەیڤێن نوی بۆ ناڤ هەر زمانەكی، لەورا زانایێن زمانی ئەڤ دیاردە ب (وەرگرتنا زمانی) دایە

https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.21.2.7

نیاسین[8]. ئانکو واتایەکا دی هەر زمانەك هندەك پەیڤ و واتا و پێکهاتان ژ زمانێن دی ژئەگەرێ هەڤسویا جوگرافی، یان کارتێکرنا رەوشنەبیری، یان سەرداگرتنا سیاسی، یان داگیرکرنێ وەردگرن.[9] خویادبیت دیاردا وەرگرتنا پەیڤان، یانژی پروسێسا پێگوهارتنا پەیڤان د ناڤبەرا زمانێن مللەتاندا، ئەڤجا ئەڤ چەندە ژبەر چ ئەگەرەکێ هەبیت، ب دیاردەیەکا ئاسایی د ناڤبەرا مللەتاندا، ب تایبەتی د ناڤبەرا وان زمان و مللەتان ، ئەوێن گەلەك تێکەلێ ئێکودووبن دهێتە هژمارتن ، لەورا دێ بینین چ زمان ژ ڤێ دیاردێ قورتال نابن.

3- پێناسا وەرگرتن:

سەبارەت پێناسەکرنا دیاردا وەرگرتنێ د زمانیدا، یگەلەك پێناسێن جوداجودا ژ لایێ زمانڤان و زانایێن زمانیڤە بۆ هاتیەکرن، بەلێ د بنەرەتدا رێکەڤتنەك د ناڤبەرا ڤان هەمی پێناساندا هەیە، لەورا دێ ئاماژێ دەینە هندەك پێناسەیان، ئەوژی ئەڤێن ل خوارێنە:

وەرگرتنێ گەلەك واتا ژێ دچن، بەلێ د بوارێ زاراڤسازیدا وەرگرتن: برتیە ژ ڤەگوهاستنا بێژەیەکا بیانی بۆ سەر زمانێ خومالێ یێ دووێ، ئانکو ب واتایەکا دی پەیڤا وەرگرتی پەیڤەکە ژ زمانەکێ دی هاتیە وەرگرتن[10].

د فەرهەنگا زاراڤێن زانستیدا مەبەست ژ وەرگرتنێ: چوونا رەگەزان ژ زمانەکی بۆ زمانەکی دی، یان بۆ دیالێکتەکا دی، ڤێجا چ ئەو رەگەز پەیڤ، یان دەنگ، یان پێکهاتە بن.[11] ماریوپایی دبێژیت: مەبەست ژ وەرگرتنێ ئەو پروسێسەیە یا زمانەك بکاردهینیت،دا هندەك پەیڤ و دەستەواژەیان و چێدبیت دەنگ و شێوەیێن رێزمانی ژ زمانەکێ دی وەرگریت[12].

سبرسن دبێژیت: وەرگرتنا زمانی د ژیواریدا ب تنێ لاسایکرنە وەکی لاسایکرنا بچیکان بۆ ئاخڤتنا دەیبابێن وانە، بەلێ ئەڤ لاسایکرنە بۆ هندەکان دروستە نەك نەهەمیان[13]. د پێناسەکا دیتردا هاتیە: وەرگرتن ئەو پەیڤ و بێژەنە یێن هاتینە وەرگرتن و پاشی هاتینە گوهورین دا ل گەل سروشتێ زمانی یێ پەیڤ ژێ وەرگرتی بگونجیت و پاشی بوویە ئێك ژ پەیڤێن وی زمانی[14].

ژ ڤان پێناسین سەری بۆ مە دیاردبیت:

أ- دیاردا وەرگرتنێ دیاردەیەکا گشتیە و د هەمی زمانان‌دا یا هەی.

ب- دیاردا وەرگرتنێ پتر د پەیڤ و دەستەواژەیاندا رێددەت، بەلێ ب شێوەیەکی کێمتر د دەنگ و پێکهاتێن رێزمانیدا دیاردبیت.

جـ- دیاردا وەرگرتنێ وەك دیاردەیەکا لاسایکرنێ دهێتە هژمارتن، بەلێ هەمی کەس نەشێن ڤێ لاسایکرنێ بکەن، ب تنێ ئەو کەس دشێت یێ کو ئەو زمانێ پەیڤ ژێ دهێتە وەرگرتن بزانیت و تێدا شارەزابیت.

4- ئەگەرێن وەرگرتنا پەیڤان ژ زمانێن دیتر:

گوڤارا زانکویا دهوك، پەربەندا:21، ژمارە:2، (زانستێن مروڤایەتی وكومەلناسی)، بپ 125-153، 2018
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.21.2.7

أ– پێدڤیاتی: ئێك ژ ئەگەرێن سەرەکیە بۆ وەرگرتنێ ژ زمانان و ئەوژی پێدڤیاتیەکە بۆ ڤەدیتنا بێژەیان بۆ بابەت و تێگەه و ناڤێن نوی و یا ب ساناهیە ل هەر جهەکی کو زمانەك زاراڤەکی ژ زمانەکێ دی وەرگریت کو ل جهێ وێ زاراڤەکێ نوی چێکەت و یا دیارە کو هۆکارێ پێدڤیاتی ڤالاتیا بێژەیان پر دکەت و ئەڤە ژ گرنگترین ئەگەرێن وەرگرتنێە ژ زمانان، ژ گرنگترین ئەگەرایە بۆ دەولەمەندکرنا زمانی، زێدەباری هندێ کو زمانی پێش دئیخیت، چونکە چ زمان نینن کو فەرهەنگا وی یا تەمام بیت[15]. نموونە بۆ ڤێ چەندێ دەمێ رومانڤێس دبێژیت:((کورێ من **فلان** مالێ کچەکا هەی. مالەکا باشن، ئەم دێ چین بو تە خوازین))[16]. د رومانا دیدا هاتیە: ((دێ ئاخفتنێ دگەل تە ل خۆ **حەرام** کەم))[17]. د پارچە رومانەکا دیتردا هاتیە ((**مۆمییەك** تێڤەیە! کەسەك مۆمکرییە))[18].

پەیڤ	نەژاد	واتا
فلان	فلان	دەستنیشانکرنا کەسەکیە
حەرام	حرام	تشتێ قەدەغەکری
مۆمی	مومیاء	هشکری

ژ بەر نەبوونا پەیڤێن وەکو(**فلان، حەرام، مۆمی)** د ناڤ زمانێ کوردیدا و پێدڤیاتیا رومانڤێسان بۆ ڤان پەیڤان ب مەبەستا گەهاندنا واتایا بابەتی نەچاربووینە پەنایێ ببنە بەر وەرگرتنا ڤان پەیڤان ژ زمانێ عەرەبی.

ب– برستیج، یان پلەوپایە: چێدبیت ئاخڤتنکەرێن زمانەکی هەست بکەن کو پێدڤی وەرگرتنێنە، نە ژبەر هندی کو زمانێ وان پێدڤی پەیڤێن نویە بۆ بابەتێن دەستنیشانکری، بەلکو ئەو هزردکەن ئەو پەیڤا ل بەرامبەر ل زمانی ژێ وەردگرن، هەتا رادەیەکی برستیجەکێ باشتر و مەزنتر یا هەی، گومان تێدا نینە کو هۆکارێ برستیجێ یێ بەرپرسە ژ وەرگرتنێ[19]. بۆ دیارکرنا دوخێ پرستیجی د رومانا کوردیدا بۆ نموونە دەمێ رومانڤێس دبێژیت:((ب **خافلەتیڤە** بۆمبەبارانێ دەستپێکر ژ هەمی رەخاڤە))[20]. هەرد رومانەکا دیتردا دبێژێت: ((دوماهی یێ هەردو چاڤ **حوتم** بن و چ نابینت))[21]. د رومانا دیتردا دەمێ رومانڤێس دبێژێت: ((من تشتەك خوار و زوو **گۆگل** ڤەکرڤە و نڤیسی:Long Live animals))[22]. د ڤان نموونان‌دا رومانڤیسان پەیڤێن زمانێن بیانی وەرگرتینە، هەر چەندە بەرامبەری وان د زمانێ کوردیدا هەنە، بەلێ وەك شانازیەکێ ب شیانێن خۆ دبەن کو ئاماژێ دەتە وێ چەندێ کو ژبلی زمانێ دایك زمانەکێ بیانیژی دزانت، یان هەست دکە تکو پەیڤێن کوردی نە ل ئاستێ واتایا وێ پەیڤا بیانیە، وەك:

پەیڤ	نەژاد	واتا
خافلەتیڤە	غفلە	ژنیشکەکیڤە
حوتم	عتم	کورە

https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.21.2.7

Long live Animals	Long live animals	ژيانا دريژ يا گيانەوەران

ج ــ ئارەزوويا سەركەڤتنێ: ئەڤ هۆكارە نيزيكى هۆكارێ دوويێيە. (ستيڤن ئولمان) ى ئەڤ هۆكارە شرۆڤەكريە و دياركريە كو پالدەر بۆ وەرگرتنا زمانى ئەو ئارەزوويا سەركەڤتنێ و بژارەيە، ئانكو ب واتايەكا دى ئەو مللەتێ وەرگرتنێ ژێ دكەن، دڤێت زمانێ وان ژ وان مللەتان بيت يێن هەژى لاسايكرنێ ب شێوەيەكى گشتى و ل بوارەكێ دەستنيشانكرى ب كێمترين بها و ئارەزوويا بژارەتيێ و سەركەڤتنێ يا بەرپرسە ژ هەمى دياردێن بانگەوازيا نە رەسەنايەتيێ ئەڤا گەلەك جاران ل گەل بكارهينانا پەيڤێن بيانى دهێت[23]. بۆ نموونە رومانڤيس دبێژيت: ((هندە **دوعا** دكرن و هندە ئايەتێت قرئانێ ب خوڤە د خواندن))[24]. د رومانەكا ديتردا هاتيە: ((ل دويڤ هێزا **جەرسومێ** دێ وان **حەبكا** كێم كەين يان دێ زێدە كەين))[25]. د رومانەكا ديدا: ((هندەك بوونەوەرێن **دەرامى** ئێرشێ دكەنە ئەردى و مروڤ خوە ژێ ڤەدشێرن))[26]. د ڤان نموونان رومانڤيسان زێدەتر پەيڤێن هەڤپشك و ژ هەژى بكارهێنانێ وەرگرتينە، وەكو **(دوعا، جەرسوم، دەرامى)**. ئەڤ رومانڤيسە زمانێ خۆيێ كوردى ل ئاستێ زمانێن جيهانى دبينن.

پەيڤ	نەژاد	واتا
دوعا	دوعاء	لاڤە

جەرسوم	جرثوم	ڤايروس
دەرامى	درامى	ترس و كارەسات

د ــ پەيڤێن ڤەكۆلين ل سەر هاتينەكرن: ئەڤەژى ئەگەرەكێ جودايە بۆ وەرگرتنێ و دهێتە تێبينيكرن كو ئەو پەيڤێن ڤەكۆلين ل سەر هاتينەكرن د بيژەێن زانستى و سيستەمێن ڤەكۆليناندا يێن هەين، وەكى: PHilologg,Biology,sociologg[27]. بۆ نموونە رومانڤيس دبێژيت: ((پێنج ژ هەوە دكتورى ب فيزيا ئەتومى ئينايە ... پرۆژەيێ تێهنا ئەتومى كەن ... هوون ئەوێن دكتۆرى ب **بايۆكێمسترى** ئيناى. ... من شييا ميكانيزما چێكرنا **ئەنتى – ئۆكسيدانتان** بزانم و **هۆرمۆن يان ئەنزايمێ** ژێ))[28]. بەهرا پتر ئەو پەيڤێن ڤەكۆلين ل سەر هاتينە كرن د رومانێن زانستيدا دهێنەبكارهينان، چونكە ئەڤ رومانە تايبەتمەندن ب بابەتێن زانستيڤە و رومانڤيس هەول ددەت د ڤان جۆرە روماناندا پەيڤ و زاراڤێن زانستى بكاربينيت، چونكە مەبەستا وى ئەوە وەرگر و خواندەڤانێ خۆ ب ڤان پێزانێن زانستى ئاشنا بكەت.

پەيڤ	نەژاد	واتا
ئەتومى	Atome	كيمياوى
بايۆكێمسترى	Baycomstry	زانستێ كيمياوى
هۆرمون	Hormone	رژێنە

https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.21.2.7

ه ـــ داخباريكرن ب پەيڤێن بيانی: گومان تێدا نينە كو داخباريا مرۆڤی ب دەنگێن پەيڤەكێ، يان واتايا وێ ژ ئەگەرێن ئێكسەرە بۆ وەرگرتنێ ژ زمانان، بۆ نموونە گەلەك ناڤێن بيانی ب رێكا ڤی هۆكاری هاتينە د ناڤ زمانانداا[29]. بۆ نموونە رومانڤيێس دبێژيت: ((هندەكا دگوت مە شەڤەكێ گوڤندەكا ژ مە بو شتزا د ناڤ **مناسبی** دا ديت ... يا ژ هەميێ چێتر ئەوە ئەز پاتكا خو ب دەمە وی رەخێ **مناسب** لێ و پێت خو سڤك كەم و گەلەك ئايەتا ب خو ڤە ب خوينم))[30]. هەروەسا د رومانەكا ديدا هاتيە: ((هەكو شەڤەكێ دو هەڤالێت خۆ بێت **زابت** ل نوبەدارێت جەمهوريەتێ ل مال مێهڤان كرين ... هەردو **زابتا** ئەو سوحبەت دكرن و دگوتن))[31]. د رومانا(مرۆڤێ بەلەچەك)هاتيە: ((– ئەڤە تو چ دكەی سەيدا؟

ـــ ئەز دبێژم ديارە، ئەز يێ كەڤزێ دچنم!

ـــ ئەرێ سەيدا كەڤز بۆ چ باشە؟))[32].

پەيڤ	نەژاد	واتا
مناسب	مناصب	گورستان
زابت	ظابط	ئەفسەر
سەيدا	سيد	ماموستا

رومانڤيێسان د ڤان نموونێن سەريدا ئەو پەيڤێن ژ زمانێن بيانی وەرگرتين زێدەتر ژ جارەكێ يێن دووبارەكرين وەكو پەيڤا (مناسب، زابت، سەيدا)، ئەڤەژی ژ ئەنجامێ داخباربوونا وانانە ب واتايێن ڤان پەيڤان، چونكە هەر ئێك ژ وان بها و پيرۆزيەكێ د ناڤ جڤاكيدا ب خۆڤە دگريت.

و– ئارەزوويا لاسايكرنێ ئێكە ((لە هۆيەكانی وەرگرتنی زاراوە لـە زمانانی ترەوە، هەبوونی ئەو ئارەزوويە لـە مرۆڤدا كە بە لاسايی كردنەوە ناودەبريت، هەروەكو چۆن مندالێ لاسايی دايك و باوكی دەكاتەوە، بە هەمان شێوەش تاكە گەورەكان حەز بە وەرگرتن و لاسايی كردنەوەی هندێ لـەوشە و زاراوەی زمانەكانی ديكە دەكەن))[33]. بۆ نموونە رومانڤيێس دبێژيت: ((بەلێ هەما ئەم دزانين يێ ساخە – **ئەلحەمد للـه**– ، تو بو چ زوييتر نە دهاتی))[34]. د رومانا (وارێ رۆندكا) دا هاتيە: ((شوفێری ژی ب زمانێ عەرەبی بەرسڤا وێ دا و گۆت:

ـــ حەجی يە "گولی **ياالله**"

ـــ مريەمێ ژی ب زمانێ خۆ گۆت:

ـــ هزار جارا **ياالله** .. يارەبی خودێ تو ب رەحمەتا خۆ دگول مەبی .. يارەبی تو هاری كاربی))[35]. ديسان د رومانەكا ديتردا رومانڤيێس دبێژيت: ((من مەرەق بوو هەمی چيرۆك وەكو كۆمپيۆتەری **كۆپی پێست** بۆ من هاتبايە گۆتن، بەس چ بكەم، هێشتا ئەو تەكنۆلۆجيا نەهاتيبە چێكرن))[36]. ئەڤ پەيڤە **(ئەلحەمدللـه، ياالله، كوپی پێست)** ب شێوازێ لاسايكرنێ ژ لايێ رومانڤيێسانڤە هاتينە بكارهينان، ئانكو ئێك چاڤ ل يێ دی دكەت و بكاردهينيت.

پەيڤ	نەژاد	واتا

https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.21.2.7

ئەلحەمدللە	الحمدللە	سوپاس بۆ خودێ
یاالله	یاالله	یا خودێ
كۆپی پێست	Copy past	چێكرنا دانەیەكا دی

5- جۆرێن وەرگرتنێ:

ئەگەر زمانەك، یان دیالێكتەك راوەستیا و نەشیا ڤالاتیێ ل بوارەكێ واتایێ یێ دەستنیشانكری پر بكەت، یان نەشیا دەربرینێ ژ پێدڤیەكێ ژ پێدڤیایەتێن مروڤی بكەت، ئەڤ زمانە، یان دیالێكتە گەلەك هەلبژارتی یێن هەین دا ڤێ ئاریشێ چارەسەربكەن، لەورا بۆ ڤێ چەندێ سێ ژێدەرێن سەرەكی یێن هەین كو زمان و دیالێكت پێدڤیاتیا خۆ ژێ وەرگرن، ئەوژی زمانێن بیانی و چ زمان ژ ڤێ خالێ بێ بەهر نینن و زمان و دیالێكتێن نافخوی، دیسان زاراڤێن هونەری و پیشەیی یێن تایبەت [37].

أ ــ وەرگرتنا بێژەیان: ل دەڤ زانایێن زمانی دیاردەیا وەرگرتنا بێژەیان د ناڤبەرا مللەتاندا كارەكە ل سەر رێككەفتیە و چ گومان و گەنگەشە ل سەر هندێ نینە، چونكە هەر ل سەردەمێ كەڤن و نویدا دیاردەیا وەرگرتنا بێژەیان د ناڤبەرا زماناندا هەبوویە [38]. وەرگرتنا تایبەت ب بێژەیان بەلاڤترین جۆرێن وەرگرتنا د ناڤبەرا زماناندایە، بەلێ چێدبیت هندەك زمان دویرتر ژ ڤێ چەندێ بچن، ئانكو بەهرا پتریا یەكێن فەرهەنگیا وێ، یان پشكەكا مەزن ژێ ژ زمانێن دیتر وەرگرتیە [39].

واتە دیاردەیا وەرگرتنا بێژەیان د ناڤبەرا زماناندا نەیا نویە، بەلكو هەر دكەڤندا هەبوویە، لەورا ئەڤ جۆرە بەلاڤترین جۆرە ژ وەرگرتنێ، چونكە بێژە زویتر و ب لەزتر دشێت جهێ خۆ د ناڤ پەیڤێن زماناندا بگریت ل جهێ هندێ كو پەیڤەكا نوی چێكەت و پاشی دێ بیتە ئێك ژ بێژەیێن پەیڤێن فەرهەنگی یێن وی زمانی یێ كو بۆ خۆ ژ زمانەكێ دیتر وەرگرتی، بەلێ ((ئەگەر هاتوو ئەو زاراوەیە وەك خۆی وەربگریت هیچ گۆرانێكی بە سەردا نەهاتبێ پێ دەگوترێت ((هاوەردە)))) [40]. بۆ نموونە رومانڤیس دبێژیت: ((دڤیان وی ژێ **<u>قانع</u>** كەن دا ب پێكڤە ب چنە سەرێ)) [41]. د رومانەكا دیدا هاتیە: ((بەس ددلێ خۆدا یا **<u>مجد</u>** بۆ)) [42]. رومانڤیسێ رومانەكا دی دبێژیت: ((ئێكەمین ناڤێ هاتیە پێش **<u>tardigradesf</u>** بوو)) [43]. د ناڤ نموونێن سەریدا رومانڤیسان پەیڤێن بیانی وەكی خۆ و بێ گۆهورێن د ناڤ دەقێن رومانێدا بكارهینانە، وەكی **(قانع، مجد، tardigradesf)** هەر چەندە د زمانێ كوردیدا پەیڤێن بەرامبەر ڤان پەیڤان كو هەمان واتایێ بدەن هەنە، بەلێ رومانڤیسان چ ب مەبەست، یان بێ مەبەست ژ زمانێن بیانی وەرگرتینە و بكار هینانە وەكو:

پەیڤ	نەژاد	واتا
قانع	قانع	رازی بوون
مجد	مجد	رژد
Tardigrades	Tardigrades	هێدی بوونا

گوڤارا زانكويا دهوك، پەربەندا:21، ژمارە:2، (زانستێن مروڤايەتی وكومەلناسی)، بپ 125-153، 2018
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.21.2.7

ريڤەچوونێ

ب– وەرگرتن ب رێكا وەرگێرانێ: وەرگرتن ب رێكا وەرگێرانێ سادەترين وينێ وەرگێرانا دەڤا و دەڤە ژ پەيڤێن بيانی و ئالۆز بۆ وی زمانی مەبەستدار و يا ديارە كو وەرگرتن ب رێكا وەرگێرانا زمانی گەلەك بكارناهێت و پەنايێ نابەنە بەر و چێدبيت كو وەرگێرێن زمانان رۆلەكێ گەلەك مەزن د بەلاڤكرنا ڤێ جۆرێ وەرگێرنێدا دبينن، نەخاسمە د وەرگێرانا زيندی و ئێكسەردا ئەوا بەلاڤ د ناڤ كەرتێن مەزنێن جڤاكيدا، وەكو د وەرگێرانا رۆژنامەڤانی و تلەفزيون و راديويێدا (44). ئەڤ جۆرە ب ديتنا زمانڤان كێم دهێتە بكارهينان، چونكە فەرهەنگا زمانێ وان يا تەمامە، لەورا پەنايێ نابە بەر ڤێ جۆرێ ژ وەرگرتنێ، بەلێ ئەڤ جۆرە د زمانێ كورديدا ب رەنگەكێ بەرفرەه دهێتەبكارهينان، ئەڤەژی دزڤريت بۆ وی چەندێ كو زمانێ كوردی هەتا رادەيەكێ ژ لايێ فەرهەنگا خومالیڤە يا هەژارە، ئەڤەژی ژبەر وان كاودانێن سياسی ئەوێن ب سەرێ مللەتێ كورد هاتين و زالبوونا زمانێن بيانی ل سەر زمانێ كوردی، بۆ نموونە رومانڤێس دبێژيت: ((دايكێت **جگەرسۆتی** پەريشان مانە ل بەر دەرازينكێت خانيا ... **دێ باشە** دێ كەنگێ چين))(45) هەر ديسان د رومانەكا ديتردا هاتيە: ((دگەل موختاری دبت **مووەزفێ** **وەزارەتا بازرگانیێ** بت ... هەكو **ئێكسەر** ژ خەو هشياردبيت))(46). هەرووەسا درومانا (مرۆڤێ بەلەچەك)دا رومانڤێس دبێژيت: ((دێ ئێكسەر **ديمەنێن خوونەوی** بۆ هەوە يێن هێژا ڤەگوهێزين))(47). ئاشكرايە رومانڤێسان ئێكسەر ئەڤ بێژەيە يێن وەرگێراينە سەر زمانێ كوردی وەكو:

پەيڤ	نەژاد	واتا
جگەرسۆتی	قلب محروق	مرنا زاروكان
باشە	حسن	باش
وەزارەتا بازرگانی	وزارة التجارة	وەزارەتا بازرگانی
ئێكسەر	مباشر	ئێكسەر
ديمەنێن خوونەوی	مناظر دموية	ديمەنێن خوينی

ج ــ دووبارەكرنا وەرگرتنێ: هندەك زانا دبێژنە ڤێ جۆرێ (گەشت و كوزاريا بێژەيان – سياحة الالفاظ) و هندەك زانايێن دی دبێژنێ (وەرگرتنا دەرچووان – استراد الاصدارات) و هزرا ڤێ زاراڤێ دووبارەكرنا وەرگرتنێ هەر وەكو زانا (رمضان عبدالتواب) سادە دكەت و دبێژيت: كو دبيت پەيڤەك ژ پەيڤان ژ مللەتی خۆ يێ رەسەن دەركەڤيت و مللەتەكێ دی وێ پەيڤێ وەرگريت، ل وی دەمی دێ پيستێ خۆ گۆهۆريت و كراسێ وی مللەتی كەتە بەر خۆ، ئانكو ب واتايەكا دی دەنگێن وێ پەيڤێ دێ هێنە گۆهۆرين و ئاڤاهی وێ دهێتە گۆهۆرين، داكو ل گەل ئاڤاهيی زمانێ دی ئەوێ مللەتی وەرگرتی بگونجيت و

https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.21.2.7

پاشی پشتی ماوەیەکی بزڤریت و چێدبیت ماوەیێکی درێژ، یان کورت بیت و بۆ مللەتیێ خۆ یێ رەسەن بزڤریت، بەلێ د کراسەکێ نویدا، ڤێجا دیاردبیت هەر وەکو پەیڤەکا بیانی بوو، بەلێ د راستیدا ب تنێ بێژەیەکا کەڤنە [48]. ل ڤێرە مەرج نینە ب تنێ پەیڤ ژ زمانێ نەتەوەی دەردکەڤیت و بچیتە د ناڤ زمانێن دیتردا و گۆهورینێ ب خۆڤە ببنیت، لەورا ئەڤ جۆرە ل سەر دوو جۆران دابەشدبیت، ئەوژی ئەڤێن ل خوارێ نە:

1- ئەو پەیڤێن ژ زمانێ خومالی دچن و زڤرنەڤە و دەستنیشانکرنا ڤی جۆری گەلەك یا ب زەحمەتە بهێتە دیارکرن، چونکە هەتا ڤان بێژەیان د زمانیدا دیاربکەین، پێدڤیە مە ڤەکۆلینێن ئیتمۆلۆجی و ل گەل سەنتەرێن زمانی یێن بەرپرس و ل گەل دەقێن کەڤن هەبن.

2 – جۆرەکێ دیتر یێ (دووبارەکرنا وەرگرتنێ) کو ((بە پێ سازگەی زمانی دووەم بگۆڕدێت و بکەویتە ژێر دەستووری رێزمان و فۆنەتیکی ئەو زمانە پێ دەگوتریت (سازدراو) یان (گونجێراو)))[49]. ئەوژی بەرۆڤاژی جۆرێ خالا ئێکیە کو پەیڤ ژ زمانێ بیانی دهێنە وەرگرتن، بەلێ گۆهورین د ئاڤاهیێ بێژەیێ، یان واتایا ویدا دهێتەکرن ل دویڤ فونەتیکا وی زمانی وەردگریت، ئەڤ جۆرە گەلەکی بەربەلاڤە د زمانێ کوردیدا، ئەوژی ژ ئەنجامێ کارتێکرنا زمانێن دەوروبەر و شارستانیا وان دروستبوویە، بۆ نموونە

رومانڤیس دبێژیت: ((ئەز **ئێخسیری** چاڤێت یارا خومە))[50]. دئێکا دیتردا: ((هەکو گەهشتی بەر دەرگەهێ **تەبەقێ** پرسیارا پرسگەهێ کر))[51]. د رومانا (مرۆڤێ بەلەچەك) دا هاتیە: ((چیرۆکێن تیزاڤێ و سەگێن هار و برینا ئەندامان ل **قەسرێن** سەددامی))[52]. ل ڤێرە ئەو پەیڤێن د ناڤ دەقێ رومانێن خۆدا بکارهینایں، ئەوێن گەلەك بەربەلاڤ و بووینە مللکێ زمانێ کوردی و ل دویڤ فونەتیکا زمانێ کوردی هاتینە گۆهورین، ئانکو دشێن بێژین زێدەتر کراسەکێ کوردی کریە بەر، وەکی:

پەیڤ	نەژاد	واتا
ئێخسیر	اسير	دەستەسەرکری
تەبەق	طابق	قات
قەسر	قصر	کوچك

تەوەرێ دووێ/ ئاڤاهیێ رومانێ ژ لایێ (دەربرینا زمانی، ڤەگێران ب رێکا أ- سالوخدان، ب- دیالوگ، ج-مەنەلوگ) ڤە

رومان ئێکە ژ ژانرێن ئەدەبی کو بەرفرەهترە ژ هەر ژانرەکێ دی یێ پەخشانێ، هەرووەسا رومان ژانرەکێ ئەدەبی یێ ڤەکریە ل سەر هەمی ژانرێن دی یێن ئەدەبی، ئانکو رومان ژ فرە رویدانێ و بابەتی و نەتەوەیی و جڤاکی و کەسایەتی و ئاینی پێکدهێت. ئەڤە هەمی بووینە ئەگەرێ هندێ کو

رومانڤێس هندك جاران پەیڤان ژ زمانێن بیانی وەرگرن، ئەڤەژی دزڤریتەڤە بۆ هەژاریا فەرهەنگا كوردی كو رومانڤێس بێ مەبەست و ب نە چاریڤە ڤی كاری ئەنجامبدەت و هندەك جاران ب مەبەستژی ڤی كاری دكەت، ئەوژی ژبەر زالگەهیا سیاسی و ژینگەها جوگرافی و رەوشەنبیریا ئاینی، هەروەسا بن دەستیا مللەتێ كورد و نەبوونا كیانەكێ كوردی، ئەڤە هەمی بووینە ئەگەر كو كارتێكرنێ ل فەرهەنگا رومانڤێسێ كورد بكەت و ئەڤ كارتێكرنە دبیتە ئەگەرێ رەنگڤەدانا پەیڤێن بیانی د ناڤ دەقێن رومانێن

كوردیدا.

ژ هەژی ئاماژەكرنێیە كو بۆ پراكتیزەكرنا بابەتێ ڤەكۆلینێ ل سەر هەر سێ رومانێن دەستنیشانكری، ب تنێ رومان ژ لایێ (دەربڕینا زمانی، ڤەگێرانێ)ڤە هاتینە بەحسكرن. چونكە ئەڤان هەردوو خالان پەیوەندیەكا راستەوخۆ ب زمانیڤە یا هەی..

1- دەربڕینا زمانی: رومان دهێتە پێناسەكرن، ژانرەكێ ئەدەبیە ل سەر رێباز و جڤاك و ژانرێن جیاواز یێ ڤەكریە، زمان و دەربڕینا شێوەزارێن جڤاكێن ژێكجودا ب خۆڤە دگریت. بەلكو ئەو تشتێ دبیتە ئەگەرێ هندێ كو رومان وەكو ژانرەكێ تایبەتمەند بهێتە هژمارتن، (میخائیل باختین) دبێژیت: (هەمەرەنگیا جڤاكیە بۆ زمانان و هندەك جارانژی بۆ زمان و دەنگێن تاكانە دزڤریت كو هەمەرەنگیەكا رێكخستیە ژ لایێ ئەدەبیڤە)[53].

زمانێ رومانێ ((زمانێكێ تاك نینە، بەلكو لە تێكەلكردنی چەند زمانێك پێكهاتووە... كە واتە سیستەمێكی هونەری تاكانەیە بۆ ئەو زمانانەی كەلەیەك ئاستدا نەبن و رۆمان وەك یەكەیەكی یەكانگیر لە چەندین زمان و دەنگ و شێواز پێك دێت، كەبە هوی رێكخستنی ئەم فرە دەنگی و زمانی و شێوازییە، شێوازگەری رۆمان پێك دێت))[54].

ب رەنگەكێ گشتی گوتارا ئەدەبی ((ئافراندنا زمانییە ژ زمانەكی دی، ژ زمانەكێ هەیی، ژ زمانەكێ ژ دایكبووی پەیدادكەت، ئەوژی زمانی دەقێ هونەرییە...، ئانكو گوتارا ئەدەبی ڤەگوهازتنە بۆ هەییەكی، ئەڤ ئافراندنە گرێدایی شانێن مرۆڤییە د رزگاركرنا پەیڤاندا ژ بەندێن ب كارهینانێ و تافیلكرنا وان ژ وێ مژوویا ل سەر كۆم دبت، ئەنجامێ ب كارهینانا بەردەوام. ل ڤێرە دیاردبیت، ئەدەب ئاڤاكرنا زمانەكێ نوویە ل سەر بنچینە یا زمانێ ئاسایی و ئەدەبیە تا وێ ژ دایكبوونا پێكهینانا وی یا زمانڤانییە، ئانكو ژ دایكبوویا وی تەڤنێ هەمەرەنگ و بژارەیەیێ د ناڤبەر وان رەگەزاندا پەیدادبیت ...))[55]. هەر ل سەر ڤی بنەمای زمان ((ئەو بەلگە هەستی یە كە لەناو رۆمانێك بوونی هەیە و دەتوانرێت بخوێندرێتەوە. لە حەقیقەدا بەبێ زمان رومان بوونی نی یە. هەرووەك چون هونەرێكی ئەدەبی بە بێ زمان بوونی

گوڤارا زانكويا دهوك، پەربەندا:21، ژمارە:2، (زانستێن مروڤايەتی وكومەلناسی)، بپ 125-153، 2018
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.21.2.7

نی یە و ئەو زمانەی کە رومانی پێ دەنووسرێت گەلێ گاریگەری بە سەرەوەیە لە وانەیە باری دەروونی نووسەر بارودوخێ کومەلگا و گەلێ لایەنی تر زمانی نووسنی رومان نووسەکان جیهانێکی بەرفراوانی لە خۆ وەگرتووە و بەبەردەوامیش لە گۆران و پێشکەوتندایە))[56].

سەبارەت رۆلێ زمانی د رومانێدا ((رولێکی ئاشکرای هەیە لە خستنەڕووی رەگەزەکان تر سەرەرایی ئەو کاریگەریانەی کە خۆی لەسەر خۆێنەر جی دهلێت بەوژدانی کەسایەتی یەکانی ناو رومان ... لەبەر گرنگیی رۆلی زمانەکەدا رۆمان نووس دەبێ هەردەم هەول بدات گرنگی بە زمانەکەی بدات و لەگەل سەردەم و کۆمەلگادا بیگونجینێ، چونکە رومان بە هۆی زمان و پەیڤاکانەوە دروست دەبێت و خۆی دەردەخات وەبەبێ بوونی زمان ئەویش دەرناکەوێت))[57].

هندی کە رومانە دەستهەلاتداریا ئێك زمانی نزانیت کو ب رەنگەکی راستەوخۆ و ب رێکەکا سادە بۆ ڤەگێری ڤەگەریتەڤە، بەلکو زێدەتر فرە زمانیا گرێدایی ب فرە کەسایەتێن رومانێ و ڤێککەڤتنا گوشەنیگاێن وان ل بەرامبەر جیهانێ ب خۆڤە دگریت... د رومانێدا ئاخڤتنکەر ب رەنگەکێ بنەرەتی تاکەکێ جڤاکیە، یێ هستدارە (ملموسە) و ژ لایێ جڤاکیڤە یێ دەستنیشانکریە و د دویڤدا گوتارا کەسایەتیا رومانێ دشێت ببیتە ئێك ژ فاکتەرێن پولینکرنا زمانی و دەرازینکەك بۆ فرە زمانییێ[58].

وێنەیێ مرۆڤی ب خۆ نابیتە تایبەتمەندیەك بۆ ژانرێ رومانێ، بەلکو وێنەیێ زمانێ وی یە دبیتە تایبەتمەندی بۆ ژانرێ رومانێ، داکو زمان ببیتە وێنەیەك بۆ دەستنیشانکرنا ئەدەبی[59]. واتە فرە زمانی گرێدایە ب سروشتێ کەسایەتیانڤە د ناڤ رومانێدا" چونکە هندی دیتنێن وان و باگراوەندێن وان یێن جڤاکی د ژێکجودابن، دبیتە ئەگەرێ هەمەرەنگیا زمانان و شێوازان د ناڤ رومانیدا[60].

ب تنێ ب رێکا زمانێ ئەدەبی هەست پێ وی ئەدەبی دهێتەکرن، ئانکو زمان ئێك ژ پێکهێنەرێن بنەرەتینە د تمامکرنا بەرهەمی ئەدەبیدا، هەر ژبەر ڤێ چەندێ هەتا رادەیەکێ دشێن بێژین زمان دبیتە رەگەزێ ئێکێ د ناڤ بەرهەمێ ئەدەبیدا ب گشتی و د ناڤ بەرهەمێ رومانێدا ب تایبەتی.

خویادبیت رومان دیاردەیەکا جۆراوجۆرە ژ لایێ شێوازی و زمانی و دەنگانڤە، هەرووسا یەکەێن شێوازگەری یێن نە گونجای ب خۆڤە دگریت، وەکو ڤەگێرانا راستەوخۆ و گوتارێن کەسایەتێن رومانێ، بەلێ رەسەنایەتیا شێوازگەری یا رومانێ د کومکرنا یەکەێن ناڤبری د ناڤ یەکەیا گشتیدا یا دۆر پێچکریە، واتە شێوازێ رومانێ کومکرنە و زمانێ رومانێ ژ رێکخستنا زمانان پێکدهێت، ئەڤ جۆراوجۆربوونا شێوازی و زمانی د رومانێدا جۆراوجۆبوونا هزری و جڤاکی و

گوڤارا زانكويا دهوك، پەربەندا:21، ژمارە:2، (زانستێن مروڤايەتی وكومەلناسی)، بپ 125-153، 2018
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.21.2.7

رەوشنەبیری یا كەسایەتێن رومانێ ڤەدگوهێزیت، چونكە دیالۆگا كەسایەتیان وێنەیێ كەسێن ئاخفتنكەر و چاوانیا پەیوەندیكرنێ د ناڤبەرا واندا د ناڤ مێشكیدا دهەلگریت و ب ڤێ چەندێ باروودوخێن وان یێن هزری و جڤاكی و دەروونی رەنگڤەدەت، ئەوێن كارتێكرنێ ل گوتار و رەفتارێن وان دكەت و د هەمان دەمدا پێ كاریگەر دبیت[61].

هەر ژبەر ڤێ چەندێ ڤەكۆلەر د رومانێدا دكەڤیتە بەرامبەر هژمارەكا یەكەیێن شێوازگەری یێن نە هەڤ رەگەز، هندەك جاران ل دویڤ یاسایێن شێوازگەری یێن جودا د چەند ئاستێن زمانی یێن جیاوازدا دهێنە دیتن، واتە شێواز هاوكێشان و پیڤانا زمانیە، چونكە زمان بێ كاریگەری یا دەورووبەران د یەكە و رستێن جۆراوجۆردا نەشێت خۆ دروستبكەت. رومان ب گشتی دیاردەیەكا شێوازگەری یا جۆراوجۆرە، لەوما شێوازێ رومانێ نە د وی زمانی دایە، ئەوێ رومانڤیس پێ دنڤیسیت، بەلكو د وان پەیوەندیان دایە یێن د ناڤبەرا زمانێن جیاوازدا پەیدادبن[62]. واتە زمان هزرێ و تشتی دحەوینیت، ئانكو زمان ل ڤێرە گوتنا هەر تشتەكیە یێ كو د مێشكێ رومانڤیسیدا دروستدبیت و دبێژیت و چیروكا سەرهاتیا خویەتیا وی ب خۆ بەرجەستە دكەت[63].

ئەڤجا د رومانا دەڤەرا بەهدینانێدا و ب تایبەتی ئەو نموونێن هاتینە وەرگرتن دیاردا وەرگرتنا پەیڤان ژ زمانێن بیانی ب روون و ئاشكرایی دیاردبیت. هەتا وی رادەیی كو جۆرە شێوازەكێ تایبەت ب شێوازێ زمانی د رومانا ڤێ دەڤەرێدا رەنگڤەدەت. بۆ نموونە رومانڤیس دبێژیت:((ب **خافلەتیڤە** **بۆمبەبارانێ** دەست پێ كر ژ هەمی رەخاڤە، بو پرەڤقێنا تڤەنگا و تیڤقێنا بەركا، هندەك گوللێت تۆپا ل دورێت چەپەرێت وان د پەقین، ئەرد د هەژاندن، **ئاسمانی** سۆر دكر ژبەر روناهیا گوللا و بۆمبێت رەهنكرنێ و ڤیشەكێت گوریێ، شەڤەكا تارێ و ب ترس بو))[64].

پەیڤێن وەرگرتی و بێژەیا بنەرەتی	پەیڤا ل بەرامبەر د فەرهەنگا كوردیدا	جۆرێن وەرگرتنێ	ئەگەرێن وەرگرتنێ
خافلەتیڤە– غفلە	ژ نیشكەكێڤە	دووبارە وەرگرتن/خالا دووێ	پێدڤیاتی وزالگەهیا رەوشەنبیریا عەرەبی ل سەر زمانێ كوردی
بۆمبە– Bomb	بەركێ تۆپێ	وەرگرتنا بێژەیان	كارتێكرنا میدیایا ئینگلیزی یا وی سەردەمی ل سەر زمانێ كوردی
ئاسمان– سماء	نینە	دووبارە وەرگرتن/خالا دووێ	پێدڤیاتی/ نەبوونا پەیڤا ل بەرامبەر د زمانێ كوردیدا

گوڤارا زانكویا دهوك، پەربەندا:21، ژمارە:2، (زانستێن مروڤایەتی وكومەلناسی)، بپ 125-153، 2018
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.21.2.7

د رومانەکا هاتیە گوتن: ((هۆسا بۆ مەرەما هەر ژنکەکا **عەیال** نەبت یان نەخۆشیەکا ژنکا هەبت بچت نك **دوکتور**"محمد الطویل"ی دیسا دەست ب پرۆژەکا مەزن کر ئەوژی پرۆژا زارۆکێت شۆشا **"اطفال الانابیب"**..دۆماهی یێ گارە و زەینەب **قایل** بون و ب رێکا برادەرەکی چۆنە نك دوکتور "محمد الطویل" ی ل عیادا وی ل جادا"سەعدون"پشتی هەمی چیرۆکا وان زانی تێ گەهشت کو پتر زارۆکێت نێر لـ**کیسکێ ئاڤێ** ب سەرێ وان ڤە دهێت))[65].

پەیڤێن وەرگرتی و بێژەیا بنەرەتی	پەیڤا ل بەرامبەر د فەرهەنگا کوردیدا	جۆرێن وەرگرتنێ	ئەگەرێن وەرگرتنێ
عەیال– عیال	زاروك– بچویك	دووبارە وەرگرتن/خالا دووێ	زالگەهیا رەوشەنبیریا عەرەبی ل سەر زمانێ کوردی
دوکتور– Doctor	نوژدار	وەرگرتنا بێژەیان	زانینا زمانێ عەرەبی/شانازیکرن ب وەرگرتنا پەیڤێن عەرەبی
پرۆژە– Project	نینە	دووبارە وەرگرتن/خالا دووێ	پێدڤیاتی/ نەبونا پەیڤا ل بەرامبەر د زمانێ کوردیدا
زارۆکێت شۆشا– اطفال الانابیب		وەرگرتن ب رێکا وەرگێرانێ	زانینا زمانێ عەرەبی/ شانازیکرن ب وەرگرتنا پەیڤێن عەرەبی/ نەزانینا زاراڤی
قایل– قبول	رازیکرن	دووبارە وەرگرتن/خالا دووێ	زانینا زمانێ عەرەبی/شانازیکرن ب وەرگرتنا پەیڤێن عەرەبی/ نەزانینا زاراڤی
عیادا– عیادة	نینە	وەرگرتنا بێژەیان	پێدڤیاتی و نەبونا پەیڤێ ل بەرامبەر د زمانێ کوردیا
کیسکێ ئاڤێ– اکیاس مائیة	نینە	وەرگرتن ب رێکا وەرگێرانێ	پێدڤیاتی و نەبونا پەیڤێ ل بەرامبەر د زمانێ کوردیا

دیسان رومانڤێسەکێ دیتر د پارچە رومانا خۆدا دبێژیت: ((من و **دوکتوری** کۆمبوونەکا کر داکو بەرنامێ کاری دارێژم. بۆ ئەڤێ شۆلێ من چو ژ **بەرنامەیێ** کاری نەدزانی، دوکتوری دگۆت و من دنڤیسی.چونکی شیانێن **تەکنۆلۆجیا** ئەزموونەکەها مە بێسەروبەر بوون، پێدڤی بوو ئەم ب دەهان **کیلۆیێن** کەڤزێ وگیرها کەڤران بینینە ئەزموونگەهێ، تاردیگراداان ژێ بڤاڤێرێن و پاشی دکتۆر کاروی لسەر **تاردیگراداان** بکەت وتێرا **سباتا** من دەرمانێ ژێ چێ کەت))[66].

پەیڤێن وەرگرتی و بێژەیا بنەرەتی	پەیڤا ل بەرامبەر د فەرهەنگا کوردیدا	جۆرێن وەرگرتنێ	ئەگەرێن وەرگرتنێ

https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.21.2.7

دوكتورى– دكتور	نينه	وەرگرتنا بێژەيان	پێدڤياتى/ نەبوونا پەيڤا ل بەرامبەر د زمانێ كورديدا
بەرنامێ– پرۆگرام	نينه	دووبارە وەرگرتن/خالا دووێ	پێدڤياتى/ نەبوونا پەيڤا ل بەرامبەر دزمانێ كورديدا
تەكنۆلۆجيا– تكنولوجيا	نينه	وەرگرتنا بێژەيان	پێدڤياتى/ نەبوونا پەيڤا ل بەرامبەر د زمانێ كورديدا
كيلۆ– كيلو	نينه	وەرگرتنا بێژەيان	پێدڤياتى/ نەبوونا پەيڤا ل بەرامبەر د زمانێ كورديدا
سباتا– سبات	نينه	وەرگرتنا بێژەيان	پێدڤياتى/ نەبوونا پەيڤا ل بەرامبەر د زمانێ كورديدا

2- ڤەگێران: ڤەگێران ژ لايێ زاراڤيڤە ئەو نيشاندانا زمانڤانيە بۆ ل دويڤ ئێك هاتنا رويدانان د ناڤ دەقێ ڤەگێرايدا.ڤەگێران هەستكرنە ب زنجيرەيەكا رويدانێن كەتوارى، يان يێن خەيالى ب رێكا رێژا هەڤبەندييێن ئەگەريڤە، يانژى ڤەگوهازتنا رويدانەكێيە ژ وێنەيى وێ يێ كەتوارى بۆ وێنەيەكێ زمانى[67]. ئانكو ڤەگێرانە دەقێ رومانێ پێكدهينت، چونكە ڤەگێران رويدان و كەسايەتى و جه و دەمێن وى دەقى رێكدئێخيت.

ڤەگێران د تێگەهێ خۆ يێ گشتيدا نە ب تنێ گريدايێ چيروكا دهێتە گوتن، بەلكو چالاكيەكا زمانڤانى و گەهاندنييە كو هەر كەسەك بكاردهينيت و هاريكاريا وى دكەت بۆ ڤەگێرانا كومەكا رويدانان، يانژى ڤەگەراندنا وان ئەڤجا چ د كەتوارى، يانژى خەيالى بن، ل دويڤ ڤێ چەندێ ڤەگێران واتايا راگەهاندنێ و ڤەگوهازتنا زانيارى و پێزانێن جياواز ژ لايێ ئاخفتنكەريڤە بۆ وەرگرى ... واتە ڤەگێرانا چاوانيا گوتنا چيروكێيە ژ لايێ ڤەگێرى و چيروكێ و ئەو كەسێ بۆ دهێتە گوتن، چونكە چيروك د ناڤ ڤان هەر سێ كەنالادا دەربازدبيت. ئەڤ دەقێ ڤەگێرانێژى ژ چەند رەگەزەكان پێكدهێت، وەكو (سالوخدان، ديالۆگ...هتد)[68].

ڤەگێران بريتيە ژ گوتنەكێ سەر ب زمانەكيە كو پێشبنيا وى زمانى دهێتەكرن، ئەوێ ڤێ گوتنێ وەسفدكەت[69]. ئانكو ڤەگێران ئەو ((تەكنيكەى كە رۆلێ سەرەكى هەيە لە رۆماندا لە هەموو ئامرازەكانى تر زياتر دەردەكەوێت لەو كاتەى كە وەسف تەنيا لە ئاستى شوێن و ئەو شتانەى لە دنيادا هەن دەوەستێن ئەوا گێرانەو لە كات و شوێنێ ديارى كراودا بە يەكەوە رووداوەكانمان بۆ دەگێرێتەوە هەر چەند كە پێوەندى بە كاتيشەوە زياترە لە شوێن))[70]. خويادبيت ڤەگێران ڤەهاندنا ئاخفتنييە، بەلێ د وێنەيێ گوتنێدايە[71]. ديسان ڤەگێران ژ وێ چەندێ دويردكەڤيت كو نە ب تنێ شێوەيەكێ دەربرينييە، بەلكو پەيڤێ چالاك دكەت

https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.21.2.7

و رستێ دئێخیتە د خزمەتا بەردەوامبوونا ئاگەهداری كرنێ ل سەر ئاستێ سەرزاری و نڤێسینێ[72].

كارێ ڤەگێرانێ ژ لایێ ڤەگێریڤە دهێتە ئەنجامدان. ڤەگێرە رویدانا د پێكهاتەیا خۆیا زمانڤانیدا ڤەدگێریت و ئەوان رویدانان بۆ سیستەمەكێ دیار كری دسەپینیت...واتە ڤەگێران بریتیە ژ سیستەمەكێ پەیوەندكرنێ و نە ب تنێ نیشاندانا رویدانایە[73]. (جیرار جینیت) دبینیت كو ڤەگێران ل سەر رویدانێ و زمانێ نڤێسینێ ب رەنگەكێ تایبەتی دهێتە دانان[74].

ئانكو ڤەگێران بەلاڤكرنا وێنەیە ب رێكا زمانی و ڤەگوهازتنا ڤێ چەندێ بۆ بجهینانا ڤەگێرانێ ... نە یا گرنگە ئەڤ كارێ ڤەگێرانێ یێ خەیالێ، یان یێ راستەقینە بیت[75]. پیدڤیە ئاماژێ بدەینە وێ چەندێ كو رومانڤێس گەلەك جاران ب رەنگەكێ راستەو خۆ زمانێ ڤەگێرانێ ژ كەتواری وەردگریت و چەند نڤێسەر و ڤەكۆلەر تەكەزێ ل سەر ڤێ بۆچوونێ دكەن و ئاماژێ پێ ددەن كو پێدڤیە زمانێ ڤەگێرانێ ب رەنگەكێ راستەوخۆ ژ كەتواری بهێتە وەرگرتن و زمانەكێ سادە و ساگار و نێزیكی زمانێ خواندەڤانی بیت[76]. گرنگیەكا زۆر ب رەگەزێ ڤەگێرانێ ژ لایێ رومانڤێسانڤە دهێتەدان، چونكە ڤەگێران ئەو دەربرینە یاكو رۆمانڤێس دشێت ب رێكا وێ یان شیانێن خۆیێن نڤێسنێ و رێكێن تێگەهشتنێ و پەیوەندیكرنێ ل گەل جیهانێ بەرجەستە بكەت، داكو د ئەنجامدا بشێت د شێوێن جودا یێن ژیانێ بگەهیت. هەرووەسا هەتا د خویەتیا خۆژیدا بگەهیبت، ئەڤە هەمی د ئاڤاهیێ ڤەگێرانێدا كومدبن. بۆ نموونە رومانڤێس دبێژیت: ((خەلكێ ڤی گوندی چ هزرا ناكەن، مانە دشیان كولكێت خو ل نێزیكی **جەهدێ** ئاڤا كەن، بەلێ ما ئەو چ ب كەن...بەلێ ئەوژی **دهەقن**، ناكەڤیتە ئاقلێ رابن ژبەر دوو سێ كولەكا خو شەقی كەن و سەمتا رێكێ ب گوهورنو دبەر گوندی را ببەن))[77].

پەیڤێن وەرگرتی و بێژەیا بنەرەتی	پەیڤا ل بەرامبەر د فەرهەنگا كوردیدا	جۆرێن وەرگرتنێ	ئەگەرێن وەرگرتنێ
جەهد– جادا تركیە	نینە	دووبارە وەرگرتن/خالا دووێ	پێدڤیاتی/ نەبوونا پەیڤا ل بەرامبەر د زمانێ كوردیدا
هەق – حق	ماڤ	دووبارە وەرگرتن/خالا دووێ	پزالگەهیا رەوشەنبیریا عەرەبی ل سەر زمانێ كوردی
ئاقل – عقل	ژیر	دووبارە وەرگرتن/خالا دووێ	زالگەهیا رەوشەنبیریا عەرەبی ل سەر زمانێ كوردی

گوڤارا زانكويا دهوك، پەربەندا:21، ژمارە:2، (زانستێن مروڤايەتى وكومەلناسى)، بپ 125-153، 2018
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.21.2.7

رومانڤێسەكێ دى دبێژيت:((بەرى دو رۆژا ل زاخو ئەز ژڤريم بەغدا و هەڤالێ تە خالد گەلەك سلاڤا ل تە دكەت و **ئەمانەتەك** دگەل من يێ بۆ تە نارتى..ئەز حەز دكەم تە بينم دا تە بنياسم گەلەك **بەحسێ** تە ب باشى يێ كرى.. وەرە نك من **موختەبەرا** من يا ل ((بغداد الجديدة)) بەران بەرى مزكەفتا ((سامرايى)). هەكو گارە و چۆيە وێرێ و دوكتور رەشيد نياسى))[78].

پەيڤێن وەرگرتى و بێژەيا بنەرەتى	پەيڤا ل بەرامبەر د فەرهەنگا كورديدا	جۆرێن وەرگرتنێ	ئەگەرێن وەرگرتنێ
ئەمانەت	نينە	وەرگرتنا بێژەيان	پێدڤياتى/ نەبوونا پەيڤا ل بەرامبەر د زمانێ كورديدا
بەحس-بحث	نينە	دووبارە وەرگرتن/خالا دووێ	پێدڤياتى/ نەبوونا پەيڤا ل بەرامبەر د زمانێ كورديدا
موختەبەر – مختبر	تاقيگەه	وەرگرتنا بێژەيان	زالگەهيا رەوشەنبيريا عەرەبى ل سەر زمانێ كوردى وكارتێكرنا ژينگەهێ
دوكتور	نوژدار	وەرگرتنا بێژەيان	زالگەهيا رەوشەنبيريا عەرەبى ل سەر زمانێ كوردى وكارتێكرنا ژينگەهێ

رومانڤيسێ ديتر دبێژيت: ((پاشى من زانى، هەمى زەلامێن **دينى** و يێن هەمى دينان، باسێ من كربوون، هندەكان كۆت بوو ئەڤە **ئيبليسە** خوە ب ئەوى كراسى نيشا مەدايە و دێ خەلكى خاپينت و بێ دين هێلت. هندەكێن دى گوت ... ئەڤە نموونەيەكە خودێ ئينايە پێش چاڤێن مە دا خەلك ل خوە بزڤرن و رێكا **هەق** بگرن. و هندەكێن دى گۆت بوو، ئەڤە ياريەكا كافرانە دڤێن ببێژن ئەم دشێن مريان ساخ كەين))[79].

پەيڤێن وەرگرتى و بێژەيا بنەرەتى	پەيڤا ل بەرامبەر د فەرهەنگا كورديدا	جۆرێن وەرگرتنێ	ئەگەرێن وەرگرتنێ
دين	ئاين	وەرگرتنا بێژەيان	زالگەهيا رەوشەنبيريا عەرەبى ل سەر زمانێ كوردى و كارتێكرنا ژينگەهێ
باس– بحث	نينە	دووبارە وەرگرتن/خالا دووێ	پێدڤياتى/ نەبوونا پەيڤا ل بەرامبەر د زمانێ كورديدا

https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.21.2.7

ئیبلیس	نینە	وەرگرتنا بێژەیان	پێدڤیاتی زالگەهیا رەوشەنبیریا ل سەر عەرەبی زمانێ کوردی وکارتێکرنا ژینگەهێ
هەق– حق	ماڤ	وەرگرتنا بێژەیان	زالگەهیا رەوشەنبیریا عەرەبی ل سەر زمانێ کوردی و کارتێکرنا ژینگەهێ

د ڤان نموونادا وەکو خویادبیت نڤیسەرێن رومانا دەڤەرا بەهدینان ب شێوازێ ڤەگێرانێ یان دروست کرنا ئاوایێ ڤەگێرانێ پەنابریە ل بەر دیاردا وەرگکرتنا پەیڤان ژ زمانێن دیتر بۆ هەر مەرەمەکا دیارکر، ئەڤەژی بوویە ئەگەرێ وێ چەندێ کو زمانێ بیانی کارتێکرنەکا راستەوخۆ ل سەر ئاوایێ ڤەگێرانا وانبو زمانێ خۆ دروستبکەت.

أـــ ڤەگێران ب رێکا سالوخدانێ: ئێك ژ پێکهێنەرێن سەرەکی بۆ رومانی دهێتە هژمارتن، هەتا وی رادێ کو یا ب زەحمەتە هزرا رومانەکی بکەین ژ رەگەزێ سالوخدانێ یا ڤالەبیت. هەر ل ڤێرە سالوخدانێ جهێ گرنگی پێدانا رۆمانڤێسان ل هەمی سەردەمان و ب هەمی شێوە و جۆرێن ویڤە بوویە. خۆیادبیت کو سالوخدان شێوازەکێ ئەدەبی یێ کەڤنارە، هەر ژ سەردەمێن کەڤندا د زمان و ئەدەبیاتێن مرۆڤایەتیدا پەیدابوویە. ب دارشتنەکا سەرەکی ژ دارشتێن گوتارا چیروکێ دهێتە هژمارتن، واتە چالاکیا هونەریە ب رێکا زمانی و تشتان و جهان و کەسان دهێتە نواندن(80). ئانکو ئەو دارشتنا گوتنیّیە یا کو ڤەگێر کەسایەتیان تێدا پێشکێشدکەت، یانژی کاودانێن دەم و جهێن روێدانێ سالوخددەت(81). لەورا ژ وان هۆیان دهێتە هژمارتن، ئەوێن ڤەگێر بۆ خزمەتکرنا پروسێسا ڤەگێرانێ بکاردهینیت و هاتیە پێناسەکرن: نیشاندان و پێشکێشکرنا تشتا و زیندەوەرا و رویدانایە(82).

سالوخدان دەربڕینە ژ هەر تشتەکێ کەسەکێ سالوخدانێ دکەت و دبینیت، یان دنیاسیت و بزاڤەکە بۆ ڤەگوهازتنا ئەو شارەزاییێن ژ وێ سالوخدانێ وەردگریت و بۆ خواندەڤانی ڤەد گۆهێزیت، ئەڤجا ئەڤ شارەزایە چ دەربارەی جهەکی، یانژی تشتەکی، یان کەسایەتیەکی بیت و ئەو کەسێ سالوخدانێ دکەت دێ جیهانەکا هەستپێکری دروستکەت کو دەمێ خواندەڤان ئەوێ پارچەیا سالوخداری دخوینیت، ب رێکا زمانی دێ وێنەکێ هەستپێکری د مێشکێ خۆدا بەرجستەکەت(83). خویادبیت سالوخدان ((هەولێکە بۆ بەرجستەکردنی دیمەنێك لە جیهانی دەرەکی لە تابلۆیەکی نەخشێندار و بە وشەکان کاتێکیش نووسەر وەسف دەکات ئەو وەسفێکی ڕووت (مجرد) ناکات بە لکو واقیعێکی بابەتیانەبێت...))(84). سالوخدان ((بەشێکی سەرەکی لە رۆمان دا پێك هاتووە و شێوازێ گوزارشت کردن بە خویەوە دەگرێ لە نێو چوارچێوەیەکی فراوانی وەسف لە هەمان کاتدا ئامرازێکی بنەرەتی یە بۆ وێنەگرتنێ شوین و

وەسفی کارەکتەرەکان دەکات و بەجولێنەری سەرەکی رووداوەکان دادەنرێ هاوکات وەسفی شۆنیەکان و وەسفی دیمەنە سروشتیەکان و وەسفی کەش و هەواکە ئاماژە بە داهاتنی وەرزەکانی ساڵ دەکات وەسف مەحالە لە هیچ رۆمانیکدا بەرچاوناکەوێت ئاسان نی یە کە هیچ رۆمانێك لیێ بێ بەش بێت شتەکان لە خۆی دەگرێت و بە هوی زمانەوە وێنەیان دەکێشیت))[85].

بێگومان سالوخدان ئەو چالاکیا هونەریە ب رێکا زمانی نواندنا تشتا و کەسان و جهان دکەت، دیسان شێوازەکە ژ شێوازێن ڤەگێرانێ کو شێوێن زمانڤانی (وەکو سادە و لێکدای... وەردگریت و هەر شێوەیەکێ زمانڤانی بیت، دێ هەر کەڤیتە ژێر زالبوونا بنیاتێ سەرەکی[86]. سالوخدانا هونەرەکە ژ هونەرێن پەیوەندیا زمانڤانی کو بۆ وێنەگرتنا دیمەنان و پێشکێشکرنا کەسایەتیان و دەربرینێ ژ هەلویست و هەست و سۆز و هەلچوونا وان دهێتە دکەت. دیسان وێنەکێشانەکە بۆ وێنەکرنا تشتان ب پێنوسێ هونەری و ژیانییە، واتە دەمێ مە بڤێت سالوخدانا مرۆڤەکی، یان جهەکی، یان هەر تشتەکی بکەین، رومانڤێس وێنەیەکی بۆ وێ ب پەیڤان دروستدکەت، نەك ب رەنگان و براڤێ دکەت، ئەو وێنەیێ بۆ وی تشتێ دهێتە سالوخدان یێ وەکهەڤ بیت، ب رەنگەکی خواندەڤان هزربکەت ئەو سالوخدانا تشتی ناخوینت، بەلکو یێ ب چاڤێ خۆ وان دیمەنان دبینیت[87].

دارشتنەکە مەبەست پێ بەخشینا وێنەیەکێ زەینیە ل سەر دیمەنەکی، یان کەسەکی، یان هەستەکی، یان دەمەکی بۆ وەرگری، یان گوهداری. د کارێ ئەدەبیدا سالوخدان ئەو ژینگەها روێدانێن چیروکێ ل سەر دهێتە رویدان دئەفرینیت...رەنگە سالوخدان ب رەنگەکێ هویرتر، ڤەگوهازتنا وێنەیێ جیهانا دەرکی، یان جیهانا نافخوی بیت کو رێکا بێژە و دەستەواژە و لێکچواندن و خوازیان، ئەوێن کو ل دەڤ نڤیسەری ل جهێ رەنگان ل دەڤ وێنەکێشی دگرن و هەروەسا جهێ ئاوازا ل دەڤ موزیك ژەنی، واتە سالوخدان دەربرینەکا خۆبخۆیە ژ وان هەستان ئەوێن نڤیسەر هەست پێدکەت بەرامبەر رویدان و دیمەنێن دەوروبەرێن وی هەین، یانژی ئەو فاکتەرێن کارلێکەر د ناڤ هوشیاری و نەهوشیاریا ویدا. سالوخدانا سەرکەڤتی د شێوێ خۆ یێ دەرکی و ناڤەکیدا نە ب تنێ پشتبەستنێ ل سەر هەستێ هوشدار دکەت، بەلکو یا پێدڤیە خودانێ وی یێ تایبەتمەندبیت ب خەیالەکا خودان شیان ل سەر وەرگێرانا دیمەن و هەست و سۆزان و بەرچاڤکرنا وان ل میانەی کومبوونا رەوشنەبیری و هونەری د وێنەێن داهێنەر و مژداردا[88].

پێدڤیە ئاماژە بدەینە وێ چەندێ ڤەگێران د چ دەقێن رومانێدا نەشێت بێ سالوخدان بیت، بەلێ دێ بەرۆڤاژی ل گەل سالوخدانێ بینین، چونکە سالوخدان نەشێت دەستا ژ ڤەگێرانێ بەردەت و پێکهاتەیێ سالوخدانێ د دەقێ ڤەگێرانێدا

گوڤارا زانكويا دهوك، پەربەندا:21، ژمارە:2، (زانستێن مروڤايەتى وكومەلناسى)، بپ 125-153، 2018
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.21.2.7

پێكهاتەكێ زمانڤانيه، يانژى ژ پەيڤان پێكدهێت، ئەڤ پەيڤەژى جيهانەكا خيالى دروستدكەن، رەنگە ئەڤ جيهانە وەكو جيهانا كەتوارى بيت و رەنگە يا جودابيت، بەلێ ئەگەر يا وەكو وێ بيت، ئەڤ وەكهەڤيە يا تايبەتە و دكەڤيتە ژێر سەپاندنا وێنەگرتنێ، چونكە پەيڤ جيهانا كەتوارى بۆ مە ناڤەگوهێزيت، بەلكو ئاماژێ بۆ دكەت و وێنەكێ مەجازى بۆ ڤێ جيهانێ دئەفرينيت[89].

بۆ نموونە رومانڤيس دبێژيت: ((دناڤ مێرگەكێ دا، ل سەر گڤانەكێ د رۆنشتى بون ل بە لێڤا ريبارێ ... دەنگێ **بولبولا** دجو بەر **ئەسمانا**،... ئەف تەيرە چ دبێژن...))[90].

پەيڤێن وەرگرتى و بێژەيا بنەرەتى	پەيڤا ل بەرامبەر د فەرهەنگا كورديدا	جۆرێن وەرگرتنێ	ئەگەرێن وەرگرتنێ
بولبولا-بلبل	نينە	وەرگرتنا بێژەيان	پێدڤياتى/ نەبوونا پەيڤا ل بەرامبەر د زمانێ كورديدا ل وى سەردەمى
ئەسمان-سماء	نينە	دووبارە وەرگرتن/ خالا دووێ	پێدڤياتى/ نەبوونا پەيڤا ل بەرامبەر د زمانێ كورديدا
تەيرە-طير	بالندە	دووبارە وەرگرتن/ خالا دووێ	پێدڤياتى/ نەبوونا پەيڤا ل بەرامبەر د زمانێ كورديدا

درومانا ديتردا: ((مەزەلا تێڤە نڤستين نەهندا خۆش بوو گەرما تيرمەهێ بو و تا پانكەكا باى ژى تێڤە نەبو و ل **تەبەقا** بن عەردى ڤە بو .. د **سەرداڤێ** ڤە بو.. دناڤ **گەراجا** تومبێلا دا بو))[91].

پەيڤێن وەرگرتى و بێژەيا بنەرەتى	پەيڤا ل بەرامبەر د فەرهەنگا كورديدا	جۆرێن وەرگرتنێ	ئەگەرێن وەرگرتنێ
مەزەلا-منزل	ئودە	دووبارە وەرگرتن/ خالا دووێ	زالگەهيا رەوشەنبيريا ئنگليزى ل سەر زمانێ كوردى
تەبەق-طبق	قات	دووبارە وەرگرتن/ خالا دووێ	زالگەهيا رەوشەنبيريا عەرەبى ل سەر زمانێ كوردى
عەرد-ارض	زەمينە	دووبارە وەرگرتن/ خالا دووێ	شانازيكرن ب زانينا زمانێ بيانى
گەراج-Garage	نينە	وەرگرتنا بێژەيان	پێدڤياتى/ نەبوونا پەيڤا ل بەرامبەر د زمانێ كورديدا
تومبيل- Eutomobile	نينە	وەرگرتن ب رێكا وەرگێرانێ	پێدڤياتى/ نەبوونا پەيڤا ل بەرامبەر د زمانێ كورديدا

گوڤارا زانکویا دهوك، پەربەندا:21، ژمارە:2، (زانستێن مروڤایەتی وکومەلناسی)، بپ 125-153، 2018
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.21.2.7

رومانەکا دیتردا هاتیە:((من زانی هەمان گۆتنێ دێ بێژتە مە ژی، بەس هیڤیداربووم نەبێژتە من **هۆرمۆکی** بۆ من چێکە ئەز پیر نەبم! چاوا بت، دۆرا مە هات: هوون ئەوێن **دکتۆری** ب **بایۆکێمستری** ئینای، ئەز دزانم ئەوەی مرۆڤ هەیە ل نەمرییێ دگەرت و زانایێن **دەرس** گۆتینە هەوە هێشتا تشتەکێ هەژی ب دەست نەکەڤتییە))[92].

پەیڤێن وەرگرتی و بێژەیا بنەرەتی	پەیڤا ل بەرامبەر د فەرهەنگا کوردیدا	جۆرێن وەرگرتنێ	ئەگەرێن وەرگرتنێ
هۆرمون– Hormone	رژێنە	دووبارە وەرگرتن/ خالا دووێ	زالگەهیا رەوشەنبیریا ئنگلیزی ل سەر زمانێ کوردی
دۆرا– دور	نینە	دووبارە وەرگرتن/ خالا دووێ	پێدڤیاتی/ نەبوونا پەیڤا ل بەرامبەر د زمانێ کوردیدا
دکتۆر– Doctor	نوژدار	وەرگرتنا بێژەیان	شانازیکرن ب زانینا زمانێ بیانی
بایۆکێمستری– Baycomstry	نینە	وەرگرتنا بێژەیان	پێدڤیاتی/ نەبوونا پەیڤا ل بەرامبەر د زمانێ کوردیدا
دەرس– درس	وانە	وەرگرتن ب رێکا وەرگێرانێ	زالگەهیا رەوشەنبیریا عەرەبی ل سەر زمانێ کوردی

ب– ڤەگێران ب رێکا دیالۆگێ: وەکو ئێك ژ چالاکێن زمانڤانی یێن تایبەتمەند ب مرۆڤیڤە کو رۆلەکێ گەلەك گرنگ د بەردەوامبوونا ژیانێ و مکومکرنا پەیوەندیاندا دگێریت، چونکە دیالۆگ هۆیەکا هەڤبەندیکرنییە د ناڤبەرا دوو کەساندا، یان زێدەتر و ئەو رێکە یا کو ب پێکگۆهارتنا هزران د ناڤبەرا کەسێن پشکدار د دیالۆگێدا دیاردبیت.

دیالۆگ پشکەکا سەرەکیە ژ ژیانا مرۆڤایەتیێ و ژ لایێ ئەدەبیڤە ئەو هەڤپەیڤینە ئەوا د ناڤبەرا کەسایەتیاندا د هەر جۆرەکێ ڤەگێرانەکا ئەدەبیدا، وەکو چیروکێ... ل ڤێرە هەژی گوتنییە کو پێدڤیە زمانێ دیالۆگێ ل گەل جۆرێ کەسایەتیێ بگونجیت[93].

بێگومان دیالۆگ بنەمایەکێ بنەرەتیە د دەقێ ئەدەبیدا ب گشتی و د رومانێدا ب شێوەیەکێ تایبەتی، چونکە ب رێکا دیالۆگێ سەروسیمایێن کەسایەتیێ دهێنە پێکهینان و هەلویست ژێ هێزا رازیکرنێ و پەسەندکرنێ ب دەست خۆڤە دهینیت و ئێك ژ نەخوشێن دکەڤنە د رێکا رومانڤێسیدا، ئەوژی چاوانیا سەرەدەریکرنێ ل گەل زمانی و چاوانیا پێرابوونا دیالۆگێیە د ناڤبەرا کەسایەتیاندا و ئەڤەژی ب تنێ دشێت گرێدانێ د ناڤبەرا

شێوەزاران و زمانێ گشتدا بكەت، یانژی هەردووان تێكەلی ئێك بكەت، داكو زمانەكێ ناڤەند دروستبكەت ... و ب رێكا ڤی زمانی ئەو ڤالەهیا د ناڤبەرا كەسایەتیێ و جیهانا وێ رومانی و خواندەڤانی و جیهانا یا كەتواریدا هەی پربكەت[94].

تەكنیكا دیالوگێ رەگەزەكێ دروستكرنیێە د ئاڤاهێ ڤەگێرانێدا و هویەكە د دەستێ رومانڤیسێ خودان شیانداپە، دیتنا وی بەرامبەر گەردوونی و هەستكرنا وی ب ژیانێ و شارەزایا د وێنەكێشانا رەهەندێن كەسایەتێن وی یێن رومانێدا و شیانێن وی هزری بەرجستەدكەت[95].

واتە دیالوگ ئەو گوتنێن پێكگۆهارتینە یێن د ناڤبەرا دوو كەسایەتیانیان، یان زێدەتر دا هەر ژ چركەیا ڤێككەڤتنا وان هەتا كو چركەیا جودابوونا وان، دیالۆگ ئاخڤتنەكا گەلەك هەستدارە بەردەوام دهێتە ڤەگوهازتن و گۆهورین و شێوەیەكە ژ شێوێن پەیوەندیكرنێ، یانژی ئەو چالاكیا ئەوا لایەنێن هەڤپەیڤینێ ئەنجامدەت و تێدا ل دویف ئێك دبن ل سەر هەردوو پروسێسێن هنارتنێ و وەرگرتنێ ب مەرەما پەیوەندیكرنا جیاوازیا تاكان و باردوخێن وان ب رێكا ئاشكراكرنا ئەو هشیاربوونا دەربرینێ ژێ دكەت[96]. ئانكو هەر رستەكا ژ ئاخڤتنا كەسایەتیان رەنگێ ئاخڤتنا چینەكا تایبەت هەیە[97].

ئاشكرایە دیالۆگ ئەو ئاخڤتن ئەوێن د ناڤبەرا كەسایەتیاندا دهێتە پێكگۆهارتن، كار وسیما تایبەتمەندیێن گیانی و رەوشتی یێن ئازاراندنا كەسایەتیان پێش چاڤ دكەت. دیالۆگ د رۆمانێدا خواندەڤانی بەرەڤ پێشهاتێن نوی یێن كو د پێشداچوونا رویدانێدا رویددەن، چونكە ژ دوو جەمسەران پێكدهێت چ چالاك، یان نە د چالاك، یان، د ئێككگرتی بن د بۆچوونێدا و خۆیاكرنا ئالۆزبوونا دیاردا د چیروكێدا ... واتە هەلویست هێزا رویدانێ ژ ئالیێ هەڤپەیڤینێڤە د سەرهاتیا رومانێدا بەرجەستەدكەت.زێدەباری دوخێ شلوڤەكرنا مەبەست و حەز و ئارەزوییێن كەسایەتیان د گەشەكرنا رویدانێدا دكەن، دیالوگ تەكنیكە كو ب دەمیڤە یا گرێدایە، واتە شیان دۆماندن و بەردەوامكرنا ئێستاتیكا ڤەگێرانیێە د رومانێدا[98].

چ واتایێن نیزیكبوونێ د ناڤبەرا دیالۆگێ و گونجانێدا نینن، ب تنێ زمانێ بێدەنگ نەبیت، ئەوا رەنگە وێ بگەهینتە پاشەرۆژێ، چونكە كا چاوان د گونجاندنا تشتاندا زمانێ جوانیێ یێ هەی، هەر ب وی رەنگی د دیالۆگیدا زمانێ راستیێ یێ هەیی و زێدەبارێ هندێ دیالۆگ هویەكە بۆ گەهشتن ب رێكوپێكیێ ... دیالۆگ شێوەێن جیاواز د ژیانێدا وەردگریت، ئەوژی ل دویڤ هەلویستێ گوتارێ و كاودانێن ئاخڤتنكەری دمینیت[99]. بۆ نموونە

((- یا **تەكبیر** چی یە؟

ب نەرمی ڤە گارەی گۆت:

گوڤارا زانكويا دهوك، پەربەندا:21، ژمارە:2، (زانستێن مروڤایەتی وكومەلناسی)، بپ 125-153، 2018
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.21.2.7

- هەما ژبەر هندێ من تو یا ئینایە ڤێرە كا تو چ دبێژی؟ هەر وەك من گۆتیە تە: هەر سەرك **ئاقلە**كە.

- گارە: تو هەمی **ئاقلی**: من باوەرە ئەو **ئاقلێ** دسەرێ تە دا:سەرێ هەشت وەزیرو و سمبێل رەشادا نینە: یا تو دبینی هەر ئەوا دروستە.

- مانێ یا د سەرێ خۆدا من گوتە تە: ڤێجا كا تو چ دبێژی.

- دا بۆ تە بێژم: ئەز دبینم یا باش ئەوە دەیكا وی دگەل بچیت مادەم یا ب زەحمەتە هوین هەردوو بچن..تو بتنێ دیارە د خورا بینیت سەخبێرا زارۆكەكی بكەی.

- ئەو جەوا؟

- هكە تو و دەیكا وی بچن دڤێت ل وێرێ **شوقەكێ** بگرن **وەمەسرەفێ** وە دێ بت گەلەك))(100).

پەیڤێن وەرگرتی و بێژەیا بنەرەتی	پەیڤا ل بەرامبەر د فەرهەنگا كوردیدا	جۆرێن وەرگرتنێ	ئەگەرێن وەرگرتنێ
تەكبیر– تدبیر	چارە	دووبارە وەرگرتن /خالا دووێ	زالگەهیا رەوشەنبیریا عەرەبی ل سەرزمانێ كوردی
ئاقل– عقل	ژیر	دووبارە وەرگرتن/ خالا دووێ	زانینا زمانێ عەرەبی/شانازیكرن ب وەرگرتنا پەیڤێن عەرەبی
وەزیر– وزیر	نینە	وەرگرتنا بێژەیان	پێدڤیاتی/ نەبوونا پەیڤا ل بەرامبەر د زمانێ كوردیدا
شوقە– شقة	نینە	وەرگرتنا بێژەیان	پێدڤیاتی/ نەبوونا پەیڤا ل بەرامبەر د زمانێ كوردیدا
مەسرەف– صرف	مەزاختن	دووبارە وەرگرتن /خالا دووێ	زالگەهیا رەوشەنبیریا عەرەبی ل سەرزمانێ كوردی

نموونەكا دیتر: ((– ئەو **مۆمییا** مە دیتی، دبت ساخ بت!

– ئەڤە نە **وەختێ** یاریانە!

– **دكتۆرا**! ما كەنگی مە یاری دگەل وە كرینە، پاشی هندەك تشتان یاری پێ ناهێتە كرن))(101).

پەیڤێن وەرگرتی و بێژەیا بنەرەتی	پەیڤا ل بەرامبەر د فەرهەنگا كوردیدا	جۆرێن وەرگرتنێ	ئەگەرێن وەرگرتنێ
مۆمییا – موميا	نینە	وەرگرتنا بێژەیان	پێدڤیاتی/ نەبوونا پەیڤا ل بەرامبەر د فەرهەنگا زمانێ كوردیدا
وەختێ– وقت	دەم	دووبارە وەرگرتن	زالگەهیا زمان ورەوشەنبیریا عەرەبی ل

گوڤارا زانکویا دهوك، پەربەندا:21، ژمارە:2، (زانستێن مروڤایەتی وکومەلناسی)، بپ 125-153، 2018
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.21.2.7

		/خالا دووێ	سەر زمانێ کوردی
Doctor –دکتۆر	نوژدار	دووبارە وەرگرتن /خالا دووێ	زانینا زمانێ بیانی وکارتێکرنا زمان و ڕەوشەنبیریا بیانی ل سەر رومانڤێسی

ج. ڤەگێران ب رێکا مونولوگی:

پێکهاتیە ژ ئاخفتنا دگەل ناخێ خو، ئانکو (دەمێ مرۆڤ د خودیێ خۆدا دبیتە دوو کەس، دوو هەلویست، دوو هزر، کو دیالۆگ دگەل (یێ دی) ئەوێ د ناخێ ویدا دکەت بو ئێك لابوونێ ل سەر هندەك هزر و بریار و هەلویست و بابەتێن دیێن گرێدای ب خود و دەروونێ کەسایەتیێ)[101] لەورا دهێتە پێناسەکرن وەکو (مۆنۆلۆگ ب مانا دیالۆگا تاك یان ناڤەکی دهێت و پێدڤی نینە دووجار پەیڤا ناڤەکی بکاربینین، ئانکو دووجار بێژین مونۆلۆگا ناڤەکی یا ناڤەکی، مۆنۆلۆگ ب خو ب واتا ناڤەکی دگەهینیت)[102].

بۆ نموونە رومانڤیس دبێژیت: ((د گەل خۆ گۆت بابو ئەڤە رەنگێ بالـەفرانە.. بەلێ نەدەنگێ وانە... هەمیا **تەخسیر** نەکریە و هندی ژ دەستا هاتی گوندێت کاڤل کرین و مرۆڤێت بێ **غال** و **غەرەز** پێت کوشتین))[103].

پەیڤێن وەرگرتی و بێژەیا بنەرەتی	پەیڤا ل بەرامبەر د فەرهەنگا کوردیدا	جۆرێن وەرگرتنێ	ئەگەرێن وەرگرتنێ
تەخسیر–تقصیر	خەم ساری	دووبارە وەرگرتن/خالا دووێ	زالگەهیا زمان ورەوشەنبیریا عەرەبی ل سەر زمانێ کوردی
غال–غالی	بێ بها	دووبارە وەرگرتن/خالا دووێ	زالگەهیا زمان و رەوشەنبیریا عەرەبی ل سەر زمانێ کوردی
غەرەز–غرض	مەبەست	دووبارە وەرگرتن/خالا دووێ	زالگەهیا زمان و رەوشەنبیریا عەرەبی ل سەر زمانێ کوردی

نموونەکا دی:((هزرا نیڤا خەستەخانەیێ کر، و پشتراست بۆ خوە گۆت: بێگومان نۆکە **دختۆران** خوە ب دەرمان ڤە، ... **وەختێ** مرنا ب کۆم هاتی، ... ژ بەر ئەڤان هزرێن **سینەمایی**، ئەڤێ جارێ شەنگێ بستەهییا خوە ژ دەستدا بوو))[104].

پەیڤێن وەرگرتی و بێژەیا بنەرەتی	پەیڤا ل بەرامبەر د فەرهەنگا کوردیدا	جۆرێن وەرگرتنێ	ئەگەرێن وەرگرتنێ
دوختۆر–Doctor	نوژدار	دووبارە وەرگرتن/خالا دووێ	زالگەهیا زمان و رەوشەنبیریا عەرەبی ل سەر زمانێ کوردی

وەخت–وقت	دەم	دووبارە وەرگرتن/خالا دووێ	زالگەهیا زمان ورەوشەنبیریا عەرەبی ل سەر زمانێ كوردی
سینەما-Cinema-	نینە	وەرگرتنا بێژەیان	پێدڤیاتی/ نەبونا پەیڤا ل بەرامبەر د فەرهەنگا زمانێ كوردیدا

دشێن ب رێكا ئەڤی خشتێ ل خوارێ دیاركری بەرچاڤبكەین:

رێژا وەرگرتنا پەیڤێن بیانی ب تایبەتی ژ زمانێ عەرەبی وئینگلیزی ژلایێ رومانڤیسێن رومانێن (دەراڤێ تەنگ، وارێ روندكا، مروڤێ بەلەچەك)

رومان	ژمارا پەیڤێن وەرگرتی ژ زمانێ عەرەبی	ژمارا پەیڤێن وەرگرتی ژ زمانێ ئینگلیزی	سەرجەمێ پەیڤێن بیانی
دەراڤێ تەنگ	215	8	223
وارێ روندكا	7,433	563	7,996
مروڤێ بەلەچەك	347	255	602

ئەنجام

1-زۆر جاران رومانڤیسان پەنابریە بەر وەرگرتنا پەیڤان ژ زمانێن بیانی و د ناڤ رومانێن خۆدا بكارهینانە هەرچەندە پێگوهۆرا وان پەیڤان د زمانێ وی یێ دایكدا هەنە، چونكە ئەو پەیڤ هاریكاریا وی دكەن بۆ بجهینانا ئەركێ كەهاندنێ ب شێوەیەكێ باشتر، یانژی رومانڤیسی دڤێت، رادێ كارتێكرنا زمانێ دەوروبەر ل سەر زمانێ وی یێ دایك دیاربكەت، ئەڤ جۆرێ وەرگرتنێ ژی یا ب مەرەمە.

2-هندەك زمانان تایبەت ب رێژەیەكا زۆرتر كاتێكرن ل سەر زمانێ كوردی كریە، وەك زمانێن (عەرەبی، ئنگلیزی،...هتد) و ئەڤ چەندە بوویە ئەگەر كو زمانێ كوردی ژ لایێ فەرهەنگیا زمانیڤە دەولەمەندتر لێبهێت.

3-رومانڤێس د رومانێن خۆدا شیاینە د بیاڤێن دەربرینا زمان و شێوازێ ڤەگێرانیدا پەنایێ ببەنە ل بەر وەرگرتنا پەیڤان ژ زمانێن بیانی ب مەرەما پتر روونكرن و وێنەكرنا سەرهاتین ریدانێن رومانێ و پەخشینا هندەك دەلالەتێن تایبەت.

4-ئەو ئەگەرێن هاتینە دیاركرن وەك (پێدڤیاتی، برستیج، ئارەزوویا سەركەفتنێ، پەیڤێن ڤەكۆلین ل سەر هاتینەكرن،داخباریكرن ب پەیڤێن بیانی، لاسایكرن) تارادەیەكی باش د ناڤ هەرسێ رومانێن وەكو نموونە بۆ ڤەكولینێ هاتینە وەرگرتن ل برچاڤ و پراكتیزە دبن.

گوڤارا زانكويا دهوك، پەربەندا:21، ژمارە:2، (زانستێن مروڤايەتی وكومەلناسی)، بپ 125-153، 2018
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.21.2.7

5-سەبارەت هەرسێ جۆرێن وەرگرتنا پەیڤان (وەرگرتنا بێژەیان، وەرگرتن ب رێکا وەرگێرانێ، دووبارە وەرگرتن) هەتا رادەیەکی باش ئەم دشێن بێژێن رومانڤیسێن شیاینە ب سەرکەڤتیانە د رومانێن دیارکریدا وەربگرن، بەلێ یا هەژیە دیاربکەین کو وەرگرتنا پەیڤان ل دویڤ دووبارە وەرگرتنێ (گەشت و گوزاریا پەیڤان)، ئانکو دەرکەڤتنا پەیڤێ ژ ناڤ زمانێ دایك و چوونا وێ بۆ د ناڤ زمانێن دیتردا و دووبارە ڤەگەراندنا وان بۆ د ناڤ زمانێ دایکدا، ب مەرجەکی کو گۆهورین ب خۆڤە دیتبیت، ئەوژی بۆ وێ چەندێ دزڤریت کو ڤەکۆلینێن ئیتمۆلۆجی ل سەر زمانێ کوردی نینن، هەرووەسا چ سەنتەرێن زمانی یێن تایبەت ب زمانێ کوردیڤە نینن کو بشێن پشتبەستنێ ل سەر بکەین بۆ دووکومێنتکرنا هەبوونا ڤی جۆری د رومانێن ڤەکۆلینیدا.

6-د ناڤ وان هەر سێ رومانێین بۆ ئەنجامدانا ڤەکۆلینێ بکارهاتین، ژ سەرجەمێ هەر سێ رومانان هژمارەیەکا ل پێشچاڤ یا پەیڤێن بیانی ب رێژە و هژمارێن جودا ژ لایێ هەر رومانڤیسەکیڤە بکارهاتینە بۆ نموونە د رومانا (دەراڤێ تەنگ)دا ژ سەرجەمێ (223) پەیڤێن بیانی (215) پەیڤ ژ زمانێ عەرەبی هاتینە وەرگرتن و (8) پەیڤ ژ زمانێ ئینگلیزی هاتینە وەرگرتن.د رومانا(وارێ روندکا)دا ژ سەرجەمێ (570,433) پەیڤێن بیانی (7,433) پەیڤ ژ زمانێ عەرەبی هاتینە وەرگرتن و(563) پەیڤ ژ زمانی ئینگلیزی هاتینە وەرگرتن.د رومانا (مروڤێ بەلەچەك) دا ژ سەرجەمێ (602) پەیڤێن بیانی (347) پەیڤ ژ زمانێ عەرەبی هاتینە وەرگرتن و(255) پەیڤ ژ زمانێ ئینگلیزی هاتینە وەرگرتن. هەبوونا ئەڤێ هژمارا مەزن ژ پەیڤێن بیانی د ناڤ ڤان هەر سێ رومانێن ناڤبریدا ب تایبەتی یێن زمانێ عەرەبی دزڤریتەڤە بۆ کارتێکرنا رەوشەنبیریا عەرەبی واتە خواندن ونڤیسینا وان ب زمانێ عەرەبی بوو، هەرووەسا ژ ئەنجامێ کارتێکرنا ئایینێ ئیسلامێ ل سەر دەڤەرا بەهدینان بوویە.

ژێدەر و پەراوێز

(1) David crystal,Apictionary of Linguistics and Phonetics, Newyork, Basil Blackwell Ltd, 1985, p.36.

(2) سميح ابو مخلي، الكلام المعرب في قواميس العرب، بيروت دارالفكر، 1998، ص8.

(3) لويس جان كالفي، حرب اللغات و السياسات اللغوية، ت: حسن حمزة، الطبعة الاولي، المنظمة العربية للترجمة، بيروت، 2008، ص326.

(4) ابراهيم انيس و اخرون، المعجم الوسيط، ج2، دار احياو التراث العربي، بيروت، ص733.

(5) الاقتراض اللغوي وظاهرة التعريب:
Galri Hanafi, Sidayjaya-Blogger Sidayayujaya.blogspot.com,blog-post.71

(6) رێژنە مەعروف حوسێن، رۆلێ شێوەزارە كۆمەڵایەتییەكان لە دەوڵەمەندكردنی فەرهەنگی كوردیدا، نامەی ماستەر، زانكۆی سەلاحەددین، كولیژی زمان، 2011، ل25.

(7) كمال محمد جاه الله و مبارك محمد عبداالمولى، ظاهرة الاقتراض بين اللغات الالفاظ العربية المقترضة

https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.21.2.7

في لغة الفور نموذجاً، جامعة افريقيا العالمية للطباعة، 2007، ص6.

(8) Bloom Field, Ianguage, unmin university Book,Great Britaing, 1987, p52.

(9) مشتاق عباس معين، المعجم المفصل في فقه اللغة، ط1، دار الكتب العلمية، لبنان، 2001، ص49.

(10) محمد على الخولي، معجم علم اللغة النظري، مكتبة لبنان، بيروت،1982، ص34.

(11) رمزي منير بعلبكي، معجم المصطلحات اللغوية، انكليزى – عربى، مكتبة لبنان، بيروت، 1997، ص75.

(12) Mario Pei, Glossary of Linguistics Terminology, New York: Anckor Books,1966, P.30-3.

(13) الاقتراض اللغوي وظاهرة التعريب:
Galri Hanafi, Sidayjaya-Blogger

(14) فوزية طيب عمارة، دراسات و مقالات التداخل اللغوي: دراسة المصطلحات و المفاهيم، 2018.
Htts:www.aglamalhind.com/?p=938

(15) كمال محمد جاه الله و مبارك محمد عبداالمولى، ظاهرة الاقتراض بين اللغات الالفاظ العربية المقترضة في لغة الفور نموذجاً، ص 13–14.

(16) كريم جميل بيانى، د ەراڤێ تەنگ – ژتورێ جەنگێ- ، دار الحرية للطباعة، بغداد، 1988، ل5.

(17) محمد سليم سوارى، وارێ رۆندكا، چاپا ئێكێ، چاپخانا دار الحوراء للطباعة، 2010، ل97.

(18) فاضل عمر، مرۆڤێ بەلەچەك، چاپا ئێكێ، چاپخانا هیڤی، هەولێر، 2017، ل 56.

(19) كمال محمد جاه الله و مبارك محمد عبداالمولى، ظاهرة الاقتراض بين اللغات الالفاظ العربية المقترضة في لغة الفور نموذجاً، ص 13–14.

(20) كريم جميل بيانى، دەراڤێ تەنگ – ژتورێ جەنگێ- ، ل57.

(21) محمد سليم سوارى، وارێ رۆندكا، ل72.

(22) فاضل عمر، مرۆڤێ بەلەچەك، ل18.

(23) ستيڤن أولمان، دور الكلمة في اللغة، ت: كمال بشر، ط12، دارغريب للطباعة و النشر و التوزيع، القاهرة ، 1997، ص170-171.

(24) كريم جميل بيانى، دەراڤێ تەنگ – ژتورێ جەنگێ- ، ل33.

(25) محمد سليم سوارى، وارێ رۆندكا، ل53.

(26) فاضل عمر، مرۆڤێ بەلەچەك، ل85.

(27) كمال محمد جاه الله و مبارك محمد عبداالمولى، ظاهرة الاقتراض بين اللغات الالفاظ العربية المقترضة في لغة الفور نموذجاً، ص16.

(28) فاضل عمر، مرۆظێ بةلةضةك، ل26 –27.

(29) كمال محمد جاه الله و مبارك محمد عبداالمولى، ظاهرة الاقتراض بين اللغات الالفاظ العربية المقترضة في لغة الفور نموذجاً، ص17.

(30) كريم جميل بيانى، دەراڤێ تەنگ – ژتورێ جەنگێ- ، ل34.

(31) محمد سليم سوارى، وارێ رۆندكا، ل189-190.

(32) فاضل عمر، مرۆڤێ بەلەچەك، ل42

(33) رێژنە مەعروف حوسێن، رۆلێ شێوەزارە كۆمەلایەتییەكان لە دەولەمەندكردنی فەرهەنگی كوردیدا، ل25-26.

(34) كريم جميل بيانى، دەراڤێ تەنگ – ژتورێ جەنگێ- ، ل35.

(35) محمد سليم سوارى، وارێ رۆندكا، ل18.

(36) فاضل عمر، مرۆڤێ بەلەچەك، ل33.

(37) ستيڤن أولمان، دور الكلمة في اللغة، ت: كمال بشر، ص 167- 176.

(38) كمال محمد جاه الله و مبارك محمد عبداالمولى، ظاهرة الاقتراض بين اللغات الالفاظ العربية المقترضة في لغة الفور نموذجاً، ص21.

(39) على عبدالواحد وافى، اللغة والمجتع، دار النهضة، القاهرة، ص29.

(40) ساكار ئەنوەر حەمید، وشە خواستن لە زمانی كوردیدا، نامەی ماستەر، زانكۆیی سەلاحەددین، كولیژ زمان، 2009، ل42.

(41) كريم جميل بيانى، دەراڤێ تەنگ – ژتورێ جەنگێ- ، ل26.

(42) محمد سليم سوارى، وارێ رۆندكا، ل63.

(43) فاضل عمر، مرۆڤێ بەلەچەك، ل18.

https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.21.2.7

(44) كمال محمد جاه الله و مبارك محمد عبداالمولى، ظاهرة الاقتراض بين اللغات الالفاظ العربية المقترضة في لغة الفور نموذجأ، ص26-28.

(45) كريم جميل بيانى، دەراڤێ تەنگ – ژتورێ جەنگێ-، ل30،25.

(46) محمد سليم سوارى، وارێ رۆندكا، ل165.

(47) فاضل عمر، مرۆڤێ بەلەچەك، ل14،15.

(48) رمضان عبدالتواب، التطور اللغوي: مظاهره و علله و قوانينه، مكتبة الخانجي، القاهرة، 1997.ص148.

(49) ساكار ئەنوەر حەميد، وشە خواستن لە زمانێ كورديدا، ل 42.

(50) كريم جميل بيانى، دەراڤێ تەنگ – ژتورێ جەنگێ-، ل24.

(51) محمد سليم سوارى، وارێ رۆندكا، ل126.

(52) فاضل عمر، مرۆڤێ بەلەچەك، ل27.

(53) نەڤيسا ئيسماعيل حاجى، زمانێ رەخنەيا چيرۆكا هونەرييا كوردى (كتێبێن رەخنەيى وەكو نموونە 1973- 2006)، چاپا ئێكێ، چاپخانا خانى، دهوك، 2008، ل24.

(54) بەيان ئەحمەد، گۆشەنيگا لە رۆمانەكانى سەبرى سلێڤانى دا (لێكولينەوەيەكى رەخنەيى، شكارى پراكتيكى) يە، چاپى يەكەم، چاپخانەى شەهاب، هەولێر، 2013، ل19.

(55) طبيش حنينه، مستويات اللغة في رؤيات الاعرج واسيني، مجلة إشكالات، معهد الاداب و اللغات بالمركز الجامعي، الجزائر، ص11.

(56) ئارەزوو محەمەد عەلى، تەكنيك لە رۆمانەكانى (عەبدوڵا سەرج) دا، نامەى ماستەر، زانكويا سەلاحەددين، كوليژى پەوەردە، هەولێر،2005، ل19.

(57) بەيان ئەحمەد، گۆشەنيگا لە رۆمانەكانى سەبرى سلێڤانى دا(لێكولينەوەيەكى رەخنەيى، شكارى پراكتيكى) يە، ل20.

(58) محمد بوعزة، حوارية الخطاب الروائي- التعدد اللغوي و البوليفوينة، رؤية للنشر و التوزيع، الطبعة الاولى، القاهرة، 2016، ص 37-38.

(59) هەمان ژێدەر، ل39.

(60) رشاد كمال، أسلوبية السرد اللعربي، مقاربة اسلوبية في رواية (الشحاذ) لنجيب محفوظ، اللطبعة الاولى، دار الزمان، دمشق، سوريا ، 2015، ص62.

(61) هەمان ژێدەر، ل100.

(62) نيهايەت محەمەد سالح عزەددين، ئاڤاكرنا رويدانێ د رۆمانا (داويا شەرڤانەكى) و (سۆتنگەه) دا، چاپا ئێكێ، چاپخانا الروضة ، ئيستەمبول،2012، ل 118-119.

(63) عبدالرحيم مراشدة، الخطاب السردى و الشعر العربى، الطبعة الاولى، عالم الكتب الحديث للنشر و التوزيع، أربد، الاردن،2012، ص74.

(64) كريم جميل بيانى، دەراڤێ تەنگ – ژتورێ جەنگێ-، ل57.

(65) محمد سليم سوارى، وارێ رۆندكا، ل52.

(66) فاضل عمر، مرۆڤێ بەلەچەك، ل 41.

(67) هيرش محمد امين، السرد في المقامات النظرية لابي بكر بن محسن بعبود الحضرمي من علماء القرن الثاني عشر للهجرة، اطروحة دكتوراه، جامعة كوية ، كلية اللغات، 2007، ص7.

(68) زاوي احمد، بنية اللغة الحوارية في روايات فلاح، رسالة دكتوراه، جامعة وهران، كلية الاداب و اللغات و الفنون، قسم اللغة العربية و ادابها، 2015، ص84.

(69) صبور دلال، بنية النص السردى في معارج ابن عربي، رسالة ماجستير، جامعة منتوري، قطنية، قسم اللغة العربية و أدابها،2000، ص9.

(70) ئارەزوو محەمەد عەلى، تەكنيك لە رۆمانەكانى (عەبدللاو سەراج) ، ل 21.

(71) احلام مناصرة، بنية الخطاب السردي في رواية السمك لا يبالي، رسالة ماجستير، جامعة منتوري، قسطنطينية، كلية الاداب و اللغات، 2011، ص20.

(72) فليح مضحي احمد السامرائي، مستويات نقد السرد عند عبدالله ابو هيف، الطبعة الاولي، دار الحوار للطباعة والنشر و التوزيع، سوريا، 2011، ص16.

(73) عبدالقادر شرشار، تحليل الخطاب الادبي، اتحاد كتاب العرب، دمشق،2006، ص 62-63.

(74) ابتسام محمد الشمري، البنية السردية في ثلاثية (اطياف الاذقة المهجورة العدامة – الشميسي -

https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.21.2.7

الكراديب) للروائي تركي الحمد، رسالة ماجستير، كلية الاداب و العلوم، جامعة قطر، 2014، ص3.

(75) عبدالرحيم مراشدة، الخطاب السردي و الشعر العربي، ص6.

(76) حسن بن حجاب بن يحيي الحازمي، موقع الراوي وارباكات السرد-دراسة في لغة السرد في الرواية السعودية نوفير والناصر انموذجا، بحوث المؤتمر الثاني للادباو السعودين، الجزو الثالث، الرياض، 2000، ص48.

(77) كريم جميل بيانى، دەراڤێ تەنگ – ژتورێ جەنگێ- ، ل32.

(78) محمد سليم سوارى، وارێ رۆندكا، ل65.

(79) فاضل عمر، مرۆڤێ بەلەچەك، ل58.

(80) علي زعلة، الخطاب السردى في روايات عبدالله الجعفري، الطبعة الاولى، النادي الادبي الثقافي الجدة، الانشتار العربي، بيروت، لبنان، 2015، ص 169.

(81) يان مانفريد، علم السرد، ت: أماني أبو رحمة، الطبعة الاولى، دار نينوى، سورية، دمشق،2011، ص125.

(82) هيرش محمد امين، السرد في المقامات النظرية لابي بكر بن محسن بعبود الحضرمي في علماء القرن الثاني عشر للهجرة، ص135.

(83) كوثر علي جبارة، تبئير الفواعل في الرواية، الطبعة الاولى، دار الحوار للنشرة و التوزيع، سورية، 2012، ص 204.

(84) ئارەزوو محەمەد عەلى، تەكنيك لە رۆمانەكانى (عەبدوللا سەرج) دا، ل76.

(85) هەمان ژێدەر، ل76.

(86) انعام بيوضى و سهام برغمى، بئية الوصف في رواية (السمك لا يبالي) ، جامعة محمد خيضر، كلية الاداب و اللغات، 2011، ص5.

(87) مهارة الوصف:

Cms.educatimng.gov.il>rdonlyres

(88) نوزاد احمد اسود، ثلاثية (وادي كفران) للروائي الكردي زهدي الداوودى، دراسة سوسيوة – تاريخية، تموز للطباعة و النشر والتوزيع، دمشق، 2014، ص267-268.

(89) احمد رحيم كريم الخفاجي، المصطلح السردي في النقد العربي الحديث، رسالة ماجستير، كلية التربية، جامعة بابل، 2003، ص367.

(90) كريم جميل بيانى، دەراڤێ تەنگ– ژتورێ جەنگێ-، ل12.

(91) محمد سليم سوارى، وارێ رۆندكا، ل229.

(92) فاضل عمر، مرۆڤێ بەلەچەك، ل26.

(93) ئارام يوسف ابراهيم، بنەمايێن درامايێ د چل حكايەتێن مەلا مەحمودێ بازيديدا، چاپا ئێكێ، چاپخانا هوار، دهوك،2012، ل 116- 117.

(94) هيثم حسين ، الحوارض:

www.charbeldagher

(95) بناء الحوار السردي، thesis .univ- bisisra.Dz.، ص 157-158

(96) علي قاسم الزبيدى، درامية النص الشعري الحديث – دراسة في شعر عبدالصبور عبدالعزيز المقالح، الطبعة الاولى، دار الزمان للطباعة و النشر و التوزيع، دمشق، سوريا، 2009، ص215.

(97) مەكنون محەمەد تاهر مقداد، ديالۆگ د دراماىا كورديدا دەڤەرا بهدينان وەك نموونە، ناما ماستەرێ، كوليژا ئادابێ، زانكويا دهوك، 2010، ل86-87.

(98) نيهايەت محەمەد سالح عزەددين، ئاڤاكرنا رويدانێ د رۆمانا (داويا شەرڤانەكى) و (سۆتنگەه) دا، ل117.

(99) محمد سليم سوارى، وارێ رۆندكا، ل135.

(100) فاضل عمر، مرۆڤێ بەلەچەك، ل58.

(101) ئارام يوسف ئيبراهيم، بنەماێن درامايێ د چل حيكايەتێن مەلا مەحمودێ بايەزيديدا، ل121.

(102) د.پەرى سالح موفتى، گێرانەوە لە چيرۆكەكانى (ئەحمەد محەمەد ئيسماعيل)، بەلاوكراوەى ئەكاديمياى كوردى، هەولێر، 2012، ل232.

(103) محمد سليم سوارى، وارێ رۆندكا، ل71.

(104) فاضل عمر، مرۆڤێ بەلەچەك، ل85.

https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.21.2.7

الخلاصة

تعتبر اللغة اداة اساسية للاتصال بين الشعوب و نتيجة لهذا الاتصال يحدث الاختلاط والاقتراض والتاثر او التاثير بين لغات هذه الشعوب، سواء اكان هذا الاختلاط عن طريق اقتراض الكلمات او صنع الكلمات، حيث ان كل من هذه الشعوب لها اعمالها الادبية مثل القصة والرواية والشعر...الخ. وسوف يؤثر هذا الاقتراض على الانواع الادبية لهذه الشعوب. والرواية كنوع من هذه الانواع الادبية تخضع لهذه الموجة و بالتاكيد سوف تنعكس هذه الظاهرة على الرواية و يعود السبب في ذلك الى انه قد يعرف الراوي اكثر من لغة واحدة، بالاضافة الى تاثره بالبيئة التي يعيش فيها والدين والجيرة من قبل تلك اللغات و الشعوب و ان كان ذلك التاثير متعمدا او بشكل عفوي. وفي الروايات الثلاثة التي تم اختيارها كنموذج للبحث تبين انه قد تم اقتراض الكثير من الكلمات الاجنبية من قبل كتابها والتي ادت في النهاية الى احداث ظاهرة اقتراض الكلمات الاجنبية.

ABSTRACT

This borrowing will affect all literary kinds of these people and the novel as one type of these literary works is submitting to this borrowing phenomenon which will be reflected in it. The reason is that the novelist may know more than one language, in addition to the effect of the environment, the religion and the neighborhood of these languages or these people, whether this effect is intentional or spontaneous. And in the three novels selected as a sample for research It showed that many foreign words have been borrowed by the novelist which eventually led to borrowing phenomenon of the foreign words.